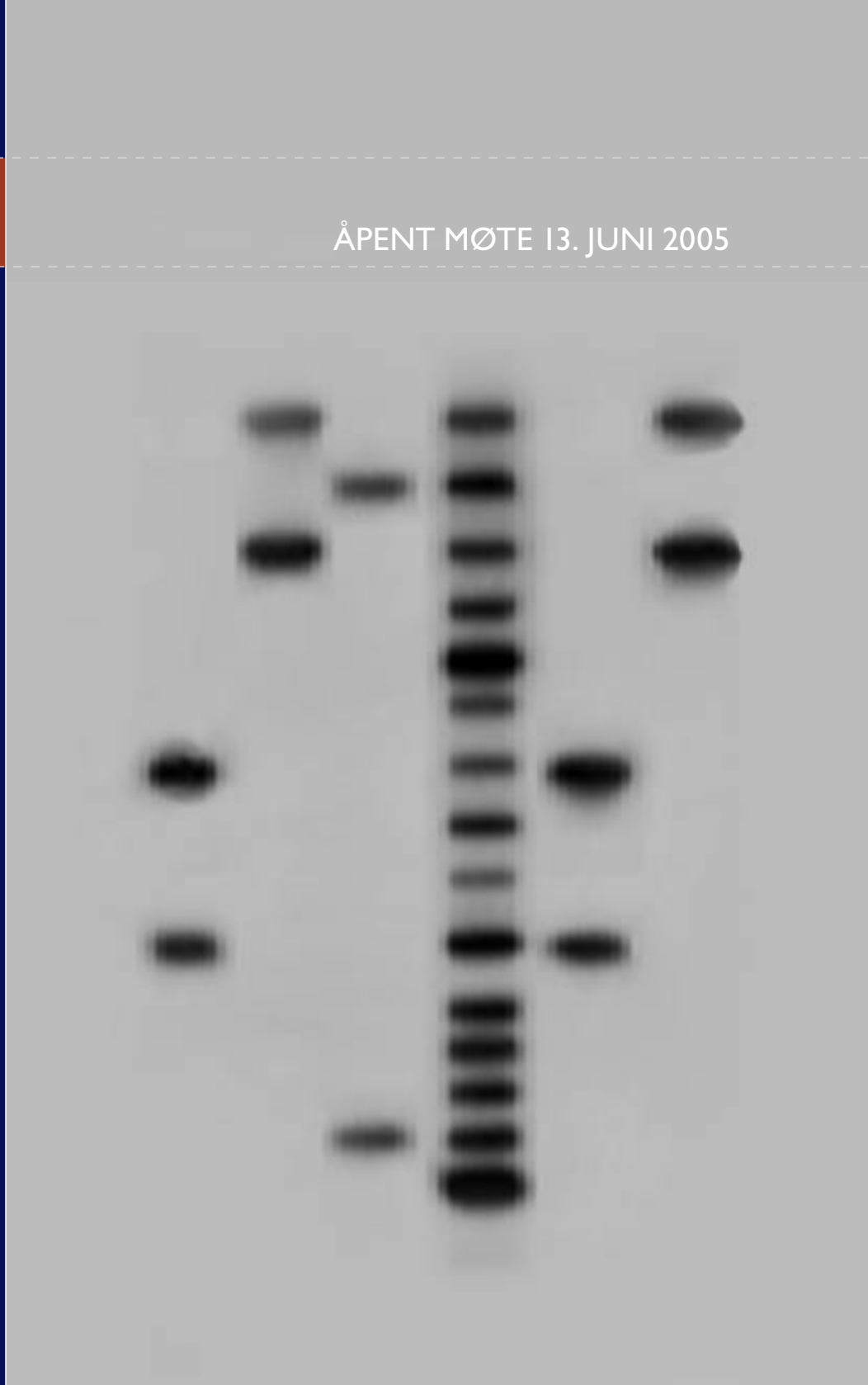

RAPPORT

ÅPENT MØTE 13. JUNI 2005

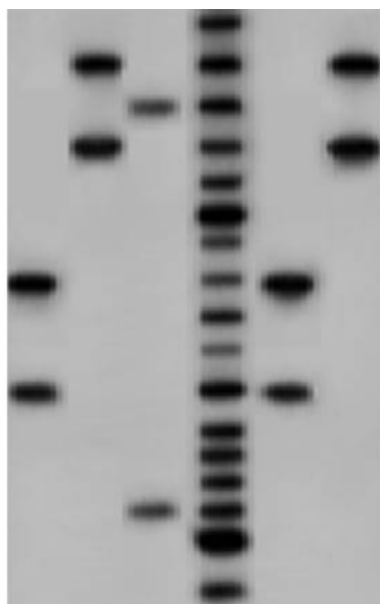
BIOTEKNOLOGIEMNDA

BIOTEKNOLOGIEMNDA

DNA-registrering av hele befolkningen?

Hvem har etterlatt seg spor på offeret?

Offer

Mistenkt 1

Mistenkt 2

Kontroll

Sport 1 fra offeret

Sport 2 fra offeret

Ansvarlig redaktør: Sissel Rogne

Redaktør: Ole Johan Borge

Utgiver: Bioteknologinemnda

1. opplag: 14. november 2005, 3000 eksemplarer (Østfold Trykkeri AS)

ISBN 82-91683-39-5

Postadr.: Postboks 522 Sentrum, 0105 Oslo

Besøksadr.: Prinsensgt. 18, Oslo

Internett: www.bion.no

E-post: bion@bion.no

Grafisk produksjon: Bioteknologinemnda

Forsidebilde: Modifisert fra en figur funnet på www.nist.gov.

Bioteknologinemnda

Bioteknologinemnda er et frittstående, regjeringsoppnevnt organ og ble første gang oppnevnt i 1991. Nemnda er hjemlet i lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. og lov om fremstilling og bruk av genmodifiserte organismer. Foruten å være rådgivende i saker som angår bruk av bio- og genteknologi i relasjon til mennesker, dyr, planter og mikroorganismer, skal nemnda bidra til opplysning og debatt. I sine vurderinger skal nemnda spesielt vektlegge de etiske og samfunnsmessige konsekvenser ved bruk av moderne bioteknologi. Bioteknologinemnda har 21 medlemmer og observatører fra seks departementer. Bioteknologinemnda har et budsjett på ca. 6,6 millioner kroner for 2005.

Innhold

Velkommen og innledning.....	4
<i>Lars Ødegård, leder i Bioteknologinemnda</i>	
DNA-register: til ulike formål?	
<i>Torleiv Ole Rognum, Professor i rettsmedisin, Universitetet i Oslo</i>	
	5
<i>Georg Apenes, Direktør i Datatilsynet</i>	
	9
Debatt I	13
Politiets bruk av DNA-registre	
<i>Vigleik Antun, Leder av analyseavsnittet i Nye Kripos</i>	
	17
<i>Nils Johan Mikalsen, Lensmann i Sjøvegan, Salangen kommune</i>	
	22
<i>Christine Hamborgstrøm, advokat i Advokathuset Feydt & Hamborgstrøm</i>	
	26
Debatt II.....	28
Møteprogram.....	33
Deltagerliste.....	34
Bioteknologinemndas tidligere møter.....	36

Velkommen og innledning

Lars Ødegård

Leder av Bioteknologinemnda

Vel møtt til Bioteknologinemndas åpne møte, hvor vi stiller spørsmålet om det tjener oss alle – samfunnet og enkeltindividet – at hele befolkningen avgir sin genetiske profil i et felles kriminalitetsforebyggende register.

Land etter land har med varierende entusiasme etablert DNA-register, noen steder etter en engasjert offentlig debatt, andre steder uten nevneverdig refleksjon. I disse dager arbeider det et utvalg nedsatt av Justis- og politidepartementet, med spørsmålet om en bør utvide dagens DNA-register til å omfatte flere enn kriminelt belastede personer. Stortinget har ved flere anledninger poengtert behovet for å effektivisere DNA-registrering og sporing innenfor lovverkets rammer. Som kjent har det jevnlig kommet forslag om utvidelse både av prøvetaking og registrering.

Nå vil jeg tro at det bare er et fåtall mennesker som ikke ønsker en effektiv kriminalitetsforebyggende og kriminalitetsreducerende politi- og påtalemyndighet. Det vil verne om felles interesser så vel som individuelle interesser. Spørsmålet er likevel hvor langt effektivitetstiltakene kan gå uten å komme i konflikt med den beskyttelse uskyldige sivile skal ha mot samfunnsinstitusjonalisert inngripen i privatlivets fred, grunnleggende traktat og lovfestede menneskerettigheter, og om – og på hvilken måte – ønskede tiltak kan lovhjemles, organiseres og forvaltes på en etisk og samfunnsnyttig måte. Selv om et slikt register som f.eks. identifikasjonshjelpemiddel ved katastrofer vil være til stor nytte for oss alle, reiser det likevel spørsmålet om allmenntjenning i seg selv alltid er en god nok grunn til å utløse en individuell plikt til å la seg registrere i et DNA-register. En slik plikt kan kanskje operasjonaliseres i en juridisk kontekst, men vil den være like praktikabel i en sosial og moralsk setting mennesker i mellom?

Et felles DNA-register for hele befolkningen vil reise mange og grunnleggende viktige, etiske og samfunnsmessige spørsmål, som vi håper dette møtet kan bidra til å belyse. I det nedsatte utvalgets mandat reises det spørsmål om å utvide adgangen til å ta DNA-prøver, f.eks. slik at adgangen blir den samme som for fingeravtrykk. Det reiser i alle fall spørsmålet om det er vesentlige forskjeller mellom et unikt fingeravtrykk og en unik genetisk profil. Mens det i

Lars Ødegård er generalsekretær i Norges Handikapforbund (NHF) og har vært medlem av Bioteknologinemnda siden 1998. Nestleder i Forbrukerrådets styre, og tidligere medlem av flere offentlige utvalg, bl.a. Lønning II som fremmet innstilling om prioritering i helsetesenet, Verdikommisjonen, Livshjelpsutvalget m.fl. Han har skrevet en rekke artikler og foredrag om funksjonshemming og bioteknologi.

dag kreves en rettskraftig kjennelse for å registrere en persons DNA-profil, stiller også utvalgets mandat spørsmålet om siktelse i seg selv kan være grunn nok for å iverksette registrering. Det er tydelig i utvalgets mandat at i vurderingen av om det er ønskelig å endre reglene, må man ta særskilt hensyn til personvernet og rettssikkerheten til den det blir tatt DNA-prøve av. Hvor går da disse grensene? Hvilke hensyn skal ha fortrinnsrett? Er vi alle i utgangspunktet å regne som potensielle forbrytere? Eller finnes det historiske eksempler på misbruk av befolkningsregistre? Hva er fallgropene og hvor går grensene mellom å trå varsomt – og å trå utenfor? Hvilke muligheter og farer i bruk av koblingen finnes mellom de forskjellige registrene som allerede er etablert? Hva med den tilleggsinformasjonen som man får gjennom DNA-profiler – hvordan kan den sikres mot uetisk bruk? Spørsmålene er mange, svarene trolig like så. Formålene er redelige og gode, men hva er rettsstaten verdig, og hvor langt vil vi gå? I dag er det flere aktører som står med begge bena godt plantet i ulike profesjoner og tradisjoner, som er blitt samlet for å gi sine synspunkter og spørsmål med på veien videre. Uansett utfall av dagens møte vil det i forhold til departementets utredning og det endelige forslag som blir forelagt Stortinget, være ønskelig å skape debatt. Vi ønsker en frimodig og åpen dialog, som kan løfte fram mange perspektiver. Målet er ikke konsensus, men utstrakt refleksjon.

DNA-register: til ulike formål?

Torleiv Ole Rognum
Professor i rettsmedisin, Rettsmedisinsk institutt, Universitetet i Oslo

Teknologier for identifikasjon

Fingeravtrykk som kjennetegn for en person er blitt brukt i over 100 år. Fra 1932 har man i Norge også brukt AB0- og MN-systemet til å identifisere mennesker. I farskapssaker vil bruk av AB0- og MN-systemet kunne utelukke en mann som ikke er far i omkring 35 % av sakene. Fra 1951 inkluderte man rhesus-systemet, noe som fikk denne prosenten til å stige til 68 %. Fra 1987 tok man i bruk vevstyping (HLA-systemet) og prosenten steg til over 99 %. Fra 1988, ved introduksjonen av DNA-analyser for identifisering er sikkerheten med hensyn på å fastsette identiteten til en person i praksis 100 %.

Før 1985 var det svært begrensede muligheter for sikker identifisering av spor som for eksempel blod, spytt, sæd og hår. AB0-systemet ble brukt blant annet i Fritz Moen-saken i Trondheim på 1970-tallet. Torunn Finstad var blitt kvalt og voldtatt og testingen kunne ikke binde Fritz Moen til ugjerningen.

I 1985 kom det store gjennombruddet: DNA-fingerprinting. Denne metoden ble oppdaget og publisert av Jeffreys (Jeffreys et al. *Individual specific "fingerprints" of human DNA*. Nature, 1985; 316:76-79).

DNA-analysemetoder

DNA finnes i alle celler med en kjerne. I tillegg finnes DNA i mitokondriene som ligger utenfor kjernen. DNA i kjernene er fordelt på 46 ulike kromosomer (23 par). Vi arver ett kromosomsett fra mor og ett fra far. Hvert menneskes DNA er unikt, men 99,5 % av DNA-koden er lik hos alle mennesker. Det er de resterende 0,5 % som er interessante for rettsmedisineren.

Metoder basert på kjerne-DNA

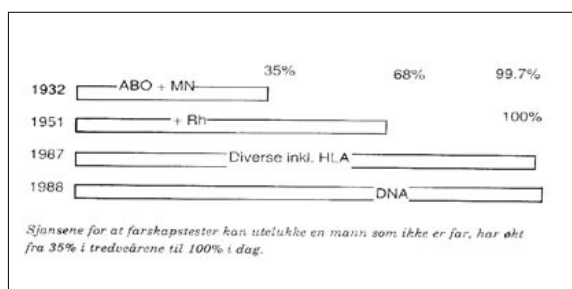
Minisatellitt-loci er karakterisert ved en ekstrem grad av individuell lengdevariasjon. Denne lengdevariasjonen skyldes repeterte sekvenser av DNA-byggestener og kan analyseres ved å kutte DNA med restriksjonsenzymmer som gjenkjenner slike sekvenser. Noen vil ha mange repeterte enheter, mens andre vil ha færre. Hvis man skal analysere flere minisatellitt-loci samtidig, brukes Jeffreys metode fra 1985 – *multilocus prober* – også kalt genetisk fingerprinting. Bildet man får etter en slik analyse kan minne om strekkoder. Problemet med denne teknikken er at resultatet kan være vanskelig å sammenligne fra individ til individ fordi metoden ikke er så lett å standardisere. Problemer med standardisering var årsaken til at man relativt fort gikk over til å analysere ett og ett minisatellitt loci om gangen: *Single Locus Prober* (SLP).

Om mengden DNA som kan isoleres fra et åsted er beskjeden, kan man benytte en teknikk kalt PCR (polymerase kjedereaksjon). PCR-metoden benyttes for å kopiere og mangfoldiggjøre det lille DNA som finnes, slik at det blir tilstrekkelig for identifikasjonsanalyse.

I dag benyttes hovedsaklig *Short Tandem Repeats* (STR), som er mikrosatellitter som egner seg for automatisert fragmentanalyse. For å få et 100 % sikkert svar benyttes i dag for eksempel 11 ulike *Short Tandem Repeats*.

Mannlig kjønnshormon: Y-kromosom

Det er bare menn som har et Y-kromosom. Y-kromosomet kan derfor være nyttig ved for eksempel voldtektssaker der flere menn er inne i bildet.

Mitokondrielt DNA: Særlig holdbart DNA som arves fra mor

Mitokondriene er cellenens kraftstasjon og de har sitt eget DNA (ca. 16 500 basepar). DNA i mitokondriene viser relativt stor variasjon og ved å analysere den hypervariable regionen kan enkelte etniske grupper identifiseres. Mitokondriene arves bare fra mor fordi sædceller ikke bringer mitokondrier med seg ved inntrenging i eggcellene. Eggcellene har imidlertid mitokondrier. DNA fra mitokondrier kan isoleres fra bensubstans og tenner mange år etter at individet har avgått ved døden. For eksempel benyttet man DNA fra mitokondriene for å identifisere forbrente skjelettresten funnet i Jekaterinburg – som å stamme fra den Russiske tsarfamilien.

Fra flekk til dom

Hvis man finner et biologisk spor på stedet vil dette bli tatt vare på og DNA vil bli isolert.

Den første store suksessen i Norge med DNA var den såkalte Mysen-saken. En 17 år gammel jente ble funnet død om morgenen 25. oktober 1989. Hun var naken og lå i en veiskråning. Obduksjonen viste blodansamlinger i halsmuskulaturen, avtrykk etter tau på begge håndledd, rifter i skjedeinngangen, sædceller i skjeden og hudavløsning i seteregionen, på ryggen og hendene. Dødsårsaken var kvelning, og det var blitt utført vold mot kjønnsåpningen.

Siden man ikke hadde noen spesielt mistenkt, fikk man alle mannlige beboerne i Mysen til frivillig å avgi blodprøve for DNA-analyse. Det viste seg at en ung mann hadde samme DNA-profil som spor funnet på avdøde. Han ble funnet skyldig og dømt.

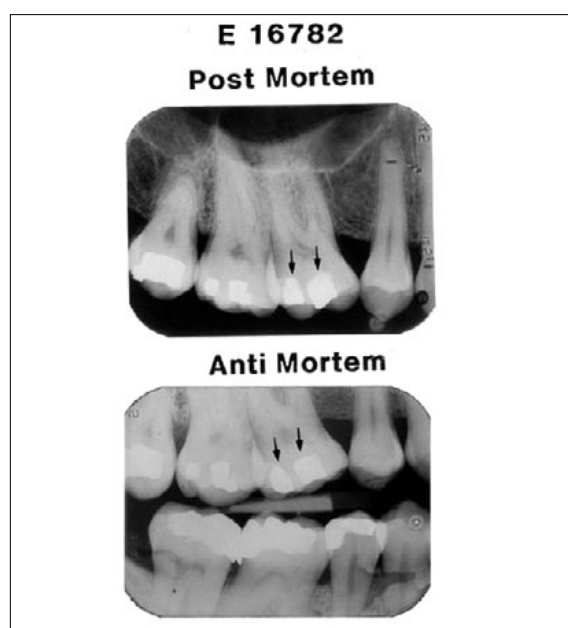
DNA-teknologi ved identifisering av omkomne etter massekatastrofer

Jeg har deltatt i arbeidet etter fem massekatastrofer: fergebrannen Scandinavian Star i 1990, flystyrten i El-Salvador i 1995, flystyrten på Operafjellet på Svalbard i 1996, Åsta-ulykken i 2000 og tsunamien i Thailand i 2004.

Visuell gjenkjenning brukes mange steder i

identitetsarbeidet ved katastrofer. I Thailand ble det hengt opp bilder av de omkomne ute på gatene slik at folk kunne gjenkjenne sine pårørende. Kriminaltekniske bevis som ID-papirer, klær, smykker o.l. er naturligvis til stor hjelp. Fingeravtrykk tatt av de omkomne kan sammenlignes med fingeravtrykk fra de savnede ved hjelp av dataprogrammer, og denne metoden ble mye brukt i Thailand.

Antropometriske/medisinske kjennetegn er også nyttige. Spesielle særtrekk ved et skjelett kan si om det er mann eller kvinne, ung eller gammel, kort eller høy. Arr etter skader eller operasjoner kan også brukes til å identifisere personer.

Odontologiske kjennetegn står i en særstilling. Alle norske tannleger har plikt til å føre journal over sine pasienter. Blir en av dem savnet, sendes det informasjon om vedkommende til Kripos. Tannundersøkelser er en meget kraftfull teknikk, og har spilt en stor rolle ved mange store katastrofer, for eksempel Scandinavian Star-brannen og ved tsunamien i Thailand.

Tidligere erfaringer

I Scandinavian Star-ulykken omkom 158 personer. Dødsårsakene var kullforgiftning og kraftig forbrenning. Omtrent 60 omkomne var mer eller

mindre kremert og siden tenner tåler varme, spilte tannlegene en svært viktig rolle i identifiseringsarbeidet. Den rettsmedisinske undersøkelsen var basert på kriminaltekniske funn og antropologiske/medisinske observasjoner. DNA-analyse ble vesentlig benyttet til å etablere familierelasjoner og til sortering av likdelere.

Flystyrten på Operafjellet på Svalbard var helt spesiell med hensyn til bruk av identifikasjonsmetode. Vevsprøver av de omkomne ble sendt til Rettsmedisinsk institutt i Oslo for DNA-analyse. For sammenligning ble det også sendt blodprøver fra pårørende i Moskva, Kiev og Barentsburg. Basert på vevsprøvene fra de omkomne og blodprøvene fra pårørende ble det gjennomført en stor nedstammingsundersøkelse. De avdøde ble sendt fra Svalbard til et kjølelager i Tromsø, og etter hvert til obduksjon på regionsykehuset. Kriminaltekniske undersøkelser, ante mortem-opplysninger, tannfunn, og ikke minst DNA-analyse gjorde at samtlige 141 omkomne ble identifisert. Hele 139 ble identifisert ved hjelp av DNA-analyse. Tannopplysninger er ikke tilgjengelig i Øst-Europa og det var derfor nærmest umulig å bruke tannlegers pasientjournaler i dette tilfellet. Det var første gang i historien at DNA-analyse var helt avgjørende i en så stor identifiseringssak. Resultatet ble publisert i *Nature Genetics*; 1997, 15. april: 402-405.

Åsta-ulykken var mer beskjeden i omfang, men likevel dramatisk nok. Alle 19 omkomne ble identifisert, de fleste ved hjelp av DNA-analyse. Ved å undersøke 400 kg forkullet materiale, som ble sendt til Rettsmedisinsk institutt i Oslo, kunne rester av ben og muskulatur bli identifisert ved hjelp av DNA-analyse. Identifiseringsarbeidet etter Åsta-ulykken er beskrevet i *Nordisk Rettsmedisin* 2000; 6: 51-55.

Identifiseringsarbeidet etter tsunamien i Thailand 26. desember 2004

Nyttårsaften 2004 begynte de nordiske identifiseringsgruppene det praktiske arbeidet i felten. Der lå det ca. 1000 lik tett i tett, det var 35 varmegrader og

vi manglet både strøm og vann. Heldigvis hadde vi bra utstyr med oss. Varmen gjorde identifiseringen vanskeligere for hver time. Man prøvde å bruke tørris, men det var til liten nytte. Etter noen dager fikk vi heldigvis kjølecontainere som ga kontroll over situasjonen. Det norske containersykehuset med aircondition og god arbeidsplass var i funksjon fra februar 2005.

Fra starten undersøkte vi de omkomne personene basert på medisinske særtrekk så godt vi kunne. Vi tok ut benknokler som senere ble benyttet til DNA-analyse. Tannlegene viste seg som svært effektive i Thailand.

DNA-profiler fra de savnedes familie ble innhentet og brukt til sammenligning. Det hadde selvfølgelig vært enklere å få DNA-profiler fra et allerede eksisterende register der alle borgere er registrert. Enkelte andre land, som Sverige og Danmark, har et slikt register over alle innbyggere som er født etter henholdsvis 1975 og 1978. Registeret stammer fra nyfødtscreeningen der alle nyfødte barn blir undersøkt for enkelte stoffskiftesykdommer (PKU-register) og består av et par blodflekker på et trekkpapir. I Norge blir disse prøvene destruert hvert år og er derfor ikke tilgjengelig for identifiseringsformål. I Sverige fikk man en lovendring som muliggjorde bruk av DNA fra PKU-registeret til identifiseringsarbeidet i Thailand.

Situasjonen i Thailand den 30. mai i år var at det var til sammen 5400 omkomne fra 32 ulike nasjoner. 4000 av disse hadde blitt undersøkt av det internasjonale DVI-teamet (*disaster victim identification-team*). 1600 var identifisert, av disse hadde 1071 blitt identifisert ved hjelp av tannundersøkelser, 308 ved hjelp av fingeravtrykk og andre kjennetegn, og så langt 19 ved hjelp av DNA. 1400 omkomne er allerede utlevert av thailandske myndigheter på ukjent grunnlag. Opprinnelig ble 84 nordmenn savnet, 78 er til nå identifisert (Red. adm.: Pr. 18. juli 2005 var samtlige nordmenn identifisert). Et barn ble identifisert ved gjenkjennelse, 56 personer ble identifisert ved hjelp av kriminaltekniske, medisinske/antropologiske funn og tanndata, 16 barn ved hjelp av fingeravtrykk og 4 barn ved hjelp av DNA.

Det er ingen tvil om at DNA-teknologien har revolusjonert rettsgenetikken og dermed også rettsmedisinen.

DNA-register til ulike formål

Gode formål?

Et DNA-register til bruk i for eksempel massekatastrofer ville vært meget praktisk og ønskelig.

Det som finnes i DNA-personregisteret i dag er DNA-profiler fra personer som er dømt for alvorlige forbrytelser. DNA-sporregisteret inneholder DNA-profiler fra spor i saker med ukjent gjerningsmann.

Man kan spørre seg om det burde være en lavere terskel for å komme i DNA-personregisteret?

I England sikrer man DNA også ved mindre alvorlige forbrytelser og begrunner dette med at de småkriminelle er potensielle utøvere av alvorligere forbrytelser.

Et annet spørsmål er om også selve DNAet bør lagres og ikke bare DNA-profilen som i dag.

Dårlige formål?

DNA-prøver kan potensielt brukes til mange slags formål. To eksempler er kartlegging av risikoen for arvelig sykdom (dødsrisiko ved inngåelse av forsikringsavtaler, fastsettelse av trygdeavgift og pensjonspremie) og fastsettelse av etnisk tilhørighet.

I DNA fra mitokondrier finnes det et spesielt

mønster (haplotype) som er karakteristisk for den samiske befolkning. På Y-kromosomet finnes et mønster (haplotype i mannlig kjønnskromosom) som er karakteristisk for den jødiske befolkning. Det går kaldt nedover ryggen på en når fastsettelse av etnisk tilhørighet ved hjelp av DNA nevnes. Om teknikken hadde vært tilgjengelig for 60-65 år siden er det lett å tenke seg systematisert misbruk.

Fastsettelse av arvelige sykdommer ved hjelp av DNA er også gjenstand for debatt. Det er lett å tenke seg misbruk.

Et DNA-register ville utvilsomt være til hjelp ved massekatastrofer, men det kan diskuteres om det er verdt det. Uansett valg er det viktig med en betryggende lovgivning.

Takk for oppmerksomheten!

DNA-register: til ulike formål?

Georg Apenes
Direktør i Datatilsynet

Ærede forsamling. Vi skal i dag forsøke å belyse et meget komplisert tema fra ulike sider. Igjen står vi overfor et eksempel på at virkeligheten ikke er svart eller hvit. Jeg opptre her på egne vegne, og ikke på vegne av det utvalget Justisdepartementet (Strandbakken-utvalget) for et halvt år siden nedsatte for å se på vilkår for, mulighetene for og ønskeligheten av å senke terskelen for bruk av DNA i et nasjonalt DNA-register i straffeøyemed.

Hjort-utvalget

Hjort-utvalget lagde for ti år siden en utredning på dette området slik at man behøver ikke i dag "pløye ny mark", men kan vurdere reformforslag og muligheter på basis av erfaringer.

Dagens DNA-register

Vi har i dag et DNA-register. Det er ikke stort, fordi terskelen er svært høy for å bli registrert. Til gjengjeld vet man at når man hører at en person befinner seg i registeret kan man med betydelig grad av sikkerhet fastslå at det dreier seg om en voldtekt- eller drapsmann. De betenkeligheter som gjorde seg gjeldende i Hjort-utvalget er stadig aktuelle. Det er vel kanskje også riktig å si at i hvert fall jeg, men også de andre medlemmene av Hjort-utvalget, så på DNA-registrering som en form for straff. En form for særlig negativ oppmerksomhet fra samfunnets side overfor de aller verste blant oss. I dag er jeg imidlertid ikke uten videre villig til å akseptere at dette med bruk av DNA-teknologi også i form av et register, nødvendigvis bør karakteriseres som en form for straffereaksjon. Stigmatiserende trolig, og muligens belastende, men til gjengjeld tror jeg at de fordeler som har åpenbart seg er så interessante og så slående at det må være riktig å si at denne type hjelpemidler er kommet for å bli. Spørsmålet nå er: Skal vi bruke et DNA-register til det vi hittil har brukt det til, eller skal vi også utvide bruken – og i så fall hvor langt?

Flere eller alle inn i DNA-registeret?

Når det gjelder fordeler ved å senke terskelen for DNA-registrering så har jeg allerede antydnet det faktum at det er forholdsvis få handlinger beskrevet i straffelovgivningen som innebærer at man havner i DNA-registeret. Derfor vil man antagelig med en viss grad av rett kunne si at jo flere som er registrert, jo mindre stigmatiserende vil det være. Det er

foreksempel argumentet til min engelske kollega i Manchester der situasjonen nå er den at de har ca 3,2 millioner britiske statsborgere i det engelske DNA-registeret. Han foretrekker at man registrerer hele befolkningen, eventuelt hele den

mannlige befolkningen, fordi det er menn som begår voldskriminalitet. Til det sier det engelske politiet at det blir for voldsomt, de tror ikke egentlig at den praktiske nytten av et slik register vil veie opp for de praktiske og kostnadsmessige ulempene. Men, det er klart at hvis alle står i et register så er det ikke belastende eller stigmatiserende, kun informerende – det er et synspunkt.

Hva med forslaget om å DNA-registrere hele, eller eventuelt halvparten, av den norske befolkning? Dette er et forslag som har vært fremmet av enkelte stortingspolitikere og det har funnet sin tilslutning i visse politiske miljøer. Men, jeg tror at vi i dag, i juni 2005, med et forestående stortingsvalg må ha lov til å regne med at dette forslaget antageligvis ikke vil kunne realiseres i form av forslag til regler i løpet av neste stortingsperiode. På Fremskrittspartiets landsmøte for 14 dager siden ble forslaget reist og nedstemt med et nokså substansielt flertall.

Det prinsipielle, etter min mening, når det gjelder å avvise et slikt forslag er i grunn at vi hittil har insistert på at det er de aktive politiregistrene som skal gi kunnskap om de som har gjort noe galt og fått en rettskraftig dom. Danskene, derimot, har valgt å legge inn ikke bare de domfelte, men også de mistenkte og de siktede/frifunnede.

I England er det til og med slik at om man er vitne eller anmeldt uten å ha begått noe straffbart forhold og saken er henlagt som intet påtaleverdig, så ligger man likevel i et register og inngår som en del av politiregisterets portefølje. Dette har da ført til at man regner med at godt over 10 % av de som er inkludert i det engelske politiregisteret er personer som aldri har gjort noe galt, aldri har blitt dømt, aldri vært siktet, aldri vært etterforsket – i det hele

tatt personer med den reneste samvittighet. Dette er opplysninger jeg har fra det engelske politiet. Det siste eksempelet på hva som skal til for å havne i det engelske registeret, er en 13 år gammel jente som kastet en snøball på en lærer. Hun ble medbrakt til politistasjonen, hun avla prøve og dermed så havnet hun i DNA-registeret.

Teknologien har endret seg noe de siste 10 årene. For eksempel har teknologien for prøvetaking blitt enklere ved at man ikke lenger trenger et stort og inngrepene apparat for å skaffe seg det biologiske materialet. Det er i dag tilstrekkelig å stryke en vattdott på innsiden av munnhulen.

Upraktisk å DNA-registrere alle

Så er spørsmålet om hvor praktisk det er å DNA-registrere hele befolkningen. Vi vet jo i dag en del om de grupper som begår kriminelle handlinger, og i hovedsak antall forbrytere. I tillegg kommer det faktum at voldskriminelle har en overhyppighet til å flytte på seg. Den mobilitet man har innenfor kriminaliteten, gjør at hvis man skal ha nytte av et slikt DNA-register, så må man på en eller annen måte også sikre seg at man får biologisk materiale ved grenseovergangen. Med dagens Schengen-ordninger vil dette for alle praktiske formål være så ressurskrevende, vidløftig og administrativt vanskelig at jeg tror også at forslaget av den grunn må avvises. Jeg vil også legge til noe som kanskje oppfattes som "science fiction", men som så vidt jeg har forstått ikke er så urimelig å begynne å tenke på. Det er at et slikt nasjonalt DNA-register i hendene på urette vedkommende vil kunne utrette atskillig skade, og innebærer en betydelig risiko ved at det kan benyttes i forbindelse med utviklingen av genetiske stridsmidler. Altså mulighetene for å bruke genetisk kunnskap om en populasjon til å påføre den samme populasjonen en slags finsiktet skade.

Skal det biologiske materialet lagres?

Et annet spørsmål er om man skal ta vare på det biologiske materiale som danner basis for DNA-profilen. Personlig er jeg meget skeptisk til det, av forskjellige grunner. Jeg tror det er viktig at et samfunn aksepterer at det skal settes en sluttstrek for et mellomværende mellom et individ og samfunnet omkring vedkommende. Et slikt materiale vil være en særlig fristelse for forskningen. En langtidslagring forutsetter at denne fristelsen kan varig motstås gjennom legislative tiltak, noe som, etter min mening, ikke kan forventes basert på historiske erfaringer. Historien viser tvert imot at lovgiver er villig til å forandre betingelsesreglene når utsikten til gevinst dukker opp og er tydelig for mange. Det må ventes at den videre genetiske forskning vil kunne gi mulighet for å påvise sannsynlige sammenhenger mellom atferd og den enkeltes genetiske konstitusjon. Dette hindrer selvfølgelig ikke at en domfelt kan avgi et frivillig, informert samtykke om at det biologiske materialet beholdes og brukes til formål vedkommende selv anerkjenner som høyverdige. Det må her tilføyes at det ikke er så lett å regne med at en nylig domfelt innbrakt i et norsk fengsel kan sies å avgi et samtykke frivillig og informert. Det vil være vanskelig å kunne fastholde det grunnleggende personvernprinsipp at personopplysninger innhentert til ett formål ikke skal kunne brukes til et annet. Hvorvidt en utvidelse av bruken av det biologiske materialet vil bli karakterisert som misbruk, alternativt bruk eller utvidet bruk er for mitt vedkommende uinteressant i og med at det vil ideologi, ståsted og den videre samfunnsutvikling etter hvert bestemme. Det finnes utallige eksempel på at det som i gårsdagen var utenkelig, i dag er blitt tenkelig for i morgen å bli til gjeldende praksis. Erfaringene kan også oppsummeres slik: Dersom noe er mulig vil noen før eller senere oppdage det og

gjøre det. I en demokratisk rettsstat kan det neppe forventes eller aksepteres at én generasjon avskjærer den nestes valgmuligheter. Viten og politisk vilje kan henge sammen, men er ingen statisk størrelse. Forslaget om å sikre fremtiden muligheten for å trekke ut personopplysninger av biologiske prøver som i dag er utilgjengelige, innebærer at samtiden avstår fra å gi egne verdier preferansen for fremtiden. Den biologiske prøven skal, etter min mening, fremskaffe en DNA-profil som så bidrar til raskere og sikrere oppklaring av, og reaksjon mot, lovbrudd. At fremtidens eventuelle muligheter og behov skal avgjøre dagens valg vil, etter min mening, reflektere en juridisk variant av det folkelige uttrykket "kjekt å ha". Om betingelsene ellers foreligger vil det normalt være mulig for politiet å gå tilbake til den registrerte og be om ny biologiske prøve hvis fremtiden skulle gjøre det ønskelig.

Innsyn i DNA-registeret

Jeg tror det er viktig å akseptere at også en mistenkt må innrømmes de samme innsynsretter som en annen borger har etter lov om behandling av personopplysninger. Det er en uttalt frykt for at domfelte i egenskap av å være jobbsøker eller forsikringstager kan bli tvunget, overtalt, eller påvirket av forsikringsselskap eller en potensiell arbeidsgiver til å innhente opplysninger fra DNA-registeret som det ikke vil være heldig blir spredd. Det er et synspunkt, men det er ikke tilstrekkelig tungtveiende etter

mitt skjønn. Jeg synes det må være helt greit at en som er gjenstand for etterforskning, siktet, tiltalt eller en som er dømt får anledning til for eksempel å få utlevert påtalemyndighetens oppfatning av rett DNA-profil for så, eventuelt sammen med sin forsvarer, gå til en alternativ analytiker i inn- eller utland og si: Stemmer dette? Jeg synes det er verdt det, og jeg synes det har med sikkerhet og rimelighet å gjøre at man får knesatt dette som et prinsipp. En annen ting er et generelt innsyn i DNA-registeret. Dette vil være verken ønskelig eller for den saks skyld nødvendig.

Sletting etter død

Etter dagens regelverk skal DNA-profilen slettes fra det nasjonale DNA-registeret hvis ikke særlige omstendigheter tilsier noe annet. Slike omstendigheter kan være at man regner med å kunne finne antydninger til lovbrudd som det er mulig å kunne tilbakeføre til vedkommende rettssubjekt i fremtiden. Da må dette veies mot påstanden om at samfunnet har en legitim interesse i å finne ut om døde personer har gjort noe galt for lenge siden. Jeg vet ikke hvor presserende det er eller hvor viktig det er. Jeg vil imidlertid ikke utelukke at det i svært spesielle tilfeller kan det være behov for å ta vare på DNA-profilen en tid også etter dødsfallet. Jeg vil vise til debatten for 12 år siden om sletting av psykoseregisteret. Det registrert ble ikke sletter og finnes fortsatt.

Regler for innhenting av biologisk materiale

Et vanskelig spørsmål for oss i utvalget vil antagelig bli spørsmålet om regler for innhenting av biologisk materiale: såkalt match-materiale. Det at man ønsker å innhente biologisk materiale fra en person for å kunne sammenligne det med funn på et åsted. Det har vært noen saker der man mener at politiet har forledet en mistenkt til å etterlate seg biologisk materiale på et objekt og så sendt dette til analyse. Det faktum at det er uenighet mellom de som foretar analysene og de som har behov for å få det gjort, tydeliggjør behovet for en form for regulering. Det er utilfredsstillende at Riksadvokat og Rettsmedisinsk institutt er uenige om hva som er tillatelig og hva som er etisk forsvarlige metoder ved innhenting av DNA-kunnskap.

Når det gjelder spørsmålet om hvor materiale skal oppbevares mener jeg at det bør lagres ved den institusjonen som har analysert materialet.

Frivillig DNA-registrering

Et annet moment er adgangen til selv å begjære seg innlemmet i et DNA-register. En av grunnene til at det åpenbart har vært vilje til å gå med på en diskusjon om å senke terskelen, er nettopp at man har gjort den erfaringen som ligger i at DNA ikke bare

er et godt egnet hjelpemiddel til å fastslå skyldiges identitet, men også like godt egnet til å utelukke uskyldige fra videre etterforskning. Det finnes pedofile i Norge som hver gang det kommer en sak om pedofili er engstelige for at politiet skal avlegge de et besøk. Hvis vedkommende kan begjære seg inn i et DNA-register frivillig, så bør det ønsket kunne imøtekommes. Det samme bør eventuelt også gjelde et ønske om å trekke seg fra registret.

Eksport av DNA-informasjon

Vi har også spørsmålet om det å eksportere DNA-kunnskap om norske borgere til utenlandske politimyndigheter. I prinsippet mener jeg at dette bør være mulig, men at det bør være forskrifter som regulerer dette for å bidra til å sikre at DNA-kunnskap blir brukt i andre land på samme måte som i Norge.

Mange eksempler på legitim bruk

Vi har nylig fra media fått vite at dagens metoder for bruk av DNA-teknologi satte helsemyndighetene i stand til å identifisere smitekilden i forbindelse med legionella-utbruddet i Østfold. Dette brakte oppmerksomhet fordi man ikke trodde at noen slike installasjoner var farlige. Borregaard Industrier, som eide og drev anlegget, var selvfølgelig like overrasket. Jeg tror at dette er et eksempel på hvorledes denne teknologien blir mer og mer treffsikker og nyttig. Det er viktig at vi innser og aksepterer at dette er både fornuftig, legitimt og faktisk et bidrag til borgerens sikkerhet.

Jeg anser i tillegg bruk av DNA-registere til identifisering av forulykkede som høyst legitimt.

Fastsettelse av farskap

Det har i mange år vært praksisen at hvis en aktuell far vegrer seg for å bidra med en biologisk prøve har man kunnet henvende seg til Rettstoksikologisk institutt og spørre om denne kandidaten noen sinne har avgitt prøve i forbindelse med en promillekontroll. Er svaret 'ja', så har man brukt denne blodprøven for å finne ut hvem den egentlige faren er. Det er i og for seg et høyverdig formål å fastslå farskap, men jeg ser det som et problem at de færreste promillekontrollerte er informert om slik alternativt bruk av promilletesten, verken aktivt eller passivt. Det syns jeg er en mangel.

Avslutning

Jeg har nå identifisert en del problemstillinger som har vært aktuelle tidligere, og som fortsatt er aktuelle i denne fasen vi nå er inne i. DNA-teknologien er tveegget i likhet med de fleste nye teknologier vår generasjonen har opplevd. Derfor er det viktig at når man sier ja til bruk, eller til utvidet bruk, samtidig sørger for å svøpe mulighetene inn i alle de sikkerhetsklausuler som det er naturlig å tenke på. Misbrukspotensialet er til stede. Jeg tror ikke det skal undervurderes eller ses bort i fra. Likevel bør en eventualitet i form av misbruk selvfølgelig ikke gjøre at vi avstår fra å bruke denne teknologien på en legitim og samfunnsnyttig måte. I den sammenheng er vi glade for at Datatilsynet, som har et særlig ansvar å se til at personvernet håndheves, er invitert til å ha et ord med i laget.

Debatt I

Professor i offentlig rett, UiO, Aslak Syse stiller spørsmål i debatten

(Redigert utdrag)

Aslak Syse

Jeg er mest opptatt av hva som er de egentlige trusler mot personvernet, og ikke minst den mulige faren for misbruk av ulike registre.

Det er klart at et større register som inneholder betydelige mengder med sensitiv informasjon, gir økte muligheter for alvorlige former for misbruk. Det som Apenes presiserte så klart, er at bioteknologiske debatter i Norge de siste årene har vist at nytteaspektene får et stadig klarere gjennomslag i forhold til personvernaspektene.

Som medlem av partiet SV har jeg kunnet studere på nært hold hvordan et parti, ut fra press fra omgivelsene og vektlegging av klare nyttebetraktninger, har endret radikalt standpunkt i et bioetisk spørsmål. Deltakerne skjønner nok at jeg snakker om Mehmet-saken, og den store dreiningen tok ikke stort mer enn ett års tid. Stortingsrepresentant Olav Gunnar Ballo virker i dag like sikker på at han nå har rett, slik han også var for ett år siden da pliktetiske aspekter fikk forrang for mulige nytteaspekter ved forbudet mot en "styrt" befruktning for å sikre en bror eller søster med "riktig" DNA.

Det er heller ikke slik at det er lett å se at det var en avveining, verken første gang eller andre gang, men det skjedde utvilsomt en glidning fra en pliktetisk forsiktig føre-var-holdning orientert på motforestillingene, til nå en konsekvensetikk som er veldig klar på den mulige nytten for den enkelte uten å overskue hva det fører med seg på den andre siden.

Jeg er ganske rolig når det gjelder vurderingene og konklusjonene til Strandbakken-utvalget. Dels har utvalget et begrenset mandat, og i tillegg en bred sammensetning. I og med at dette utvalget ikke har lagt frem sin innstilling, er tidspunktet for dette møtet litt påfallende valgt. Hvis fokuset for dette møtet er "DNA-registrering av hele befolkningen", så blir den DNA-profilvinklingen som Apenes valgte å fokusere på, noe for snever.

Det er ingen tvil at det er sterke krefter i Norge som ikke bare ønsker DNA-profiler, men også et DNA-register, fordi det kan være meget samfunnsnyttig. De sterkeste eksemplene her finner vi i de biologiske forskningsmiljøene. De vil være særlig interessert i den samfunnsnyten, den siden av forskningsbiten som ligger i at man kan forutsi – og med tiden kanskje behandle – betraktelig mer om sykdom og skade. Dette er synspunkter som ikke er fremmed verken for jurister eller andre personer som

til dels jobber med slike spørsmål.

I begynnelsen av dette tiåret ble det avgitt to NOU'er som begge var innom genetisk informasjon, registrering og håndtering av genetiske opplysninger. Den ene var i forhold til forsikringsselskap, det såkalte Røsæg-utvalget som avga NOU 2000:23 *Forsikringsselskapers innhenting, bruk og lagring av helseopplysninger* hvor et flertall, til tross for mandatet, la til grunn at genetisk informasjon skulle tilflyte forsikringsselskaper. Dette ble begrunnet med at ved all annen aktuarberegning er hovedprinsippet at den som forsikrer seg, ikke skal vite mer om egen helseerisiko enn det forsikringsselskapet får vite.

I et annet utredningsutvalg, Breistein-utvalget som fremla NOU 2001:4 *Helseopplysninger i arbeidslivet* som med 16 mot 1 fant at i arbeidslivet burde man klare å opprettholde forbudet mot å besitte, spørre etter, ta vare på osv. genetisk informasjon.

For meg har innledningene lagt vekt på to veldig ulike saker, den ene som går på DNA-profiler i forhold til straffeprosess og strafferett. Der følger jeg med interesse det utvalgsarbeid som pågår, og jeg er stort sett veldig enig i de vurderingene som Apenes fremla her. Det andre spørsmålet er om det er ønskelig med et DNA-register av hele befolkningen.

Derfor et spørsmål til Rognum til slutt: Hva mener du i første rekke er ønskelig i avveiningen mellom deres, andres og forskningens behov for å vite, og folks behov for respekt for sin integritet, og den klare faren for misbruk av slike registre?

Torleiv Ole Rognum

Hvordan vi skal avveie forskningsbehovet for å søke ny kunnskap og folk flests behov for å være i fred, er et spørsmål som førte til mye diskusjon i det såkalte Nylenna-utvalget. Jeg synes at man må skille mellom forskjellige grader av etiske problemstillinger og identifisere hvilke dimensjoner de ulike spørsmålene har. For eksempel er SV's glideflukt i Mehmet-saken (preimplantasjonsdiagnostikk og forskning på befruktete egg) etiske problemstillinger på helt forskjellig plan. Selv om vi er villige til å diskutere hvor den fornuftige grenseoppgangen går når det gjelder deltakelse i et DNA-register, står jeg fast på at det ikke er ønskelig å eksperimentere med menneskespirer.

Georg Apenes

Hvis man tenker seg en fremtid hvor innhentet

biologisk materiale i forbindelse med en tidligere straffesak kan brukes for eksempel til forskning uten samtykke fra den respektive donor, vil det dukke opp et spørsmål som til nå er lite belyst: hva skjer hvis man i forbindelse med denne forskningen oppdager en lidelse (eller disposisjon for en lidelse) som det kanskje ikke finnes en kur for? Bør man da informere vedkommende donor om dette, og hva skjer da med det offentliges erstatningsansvar hvis denne kunnskap ikke bringes videre?

NN

Det har blitt antydnet at en DNA-profil vil gi medisinsk genetisk informasjon og at et DNA-register vil inneholde sensitive data og tilleggsinformasjon. Det er viktig å være klar over at det stort sett ikke vil være mulig, og jeg lurer i den sammenheng på om det er mulig å få klarhet i hva som er forskjellen mellom et fingeravtrykkregister og et DNA-register?

Georg Apenes

Hva slags informasjon man kan utlede fra DNA-profilene er et helt sentralt og veldig viktig spørsmål. Når jeg snakker om DNA i dag, så tenker jeg på hva som skal til for å fastslå sikker identitet. Jeg forstår at vi her i Norge bruker et system der vi har 11 referansepunkter, mens man i enkelte andre land har 12, 14 eller 16. Spørsmålet er da: Kan DNA-profilen, basert på disse markørene, si noe mer enn identiteten? Jeg minner om at jeg i foredraget nevnte en konkret fersk sak, der denne identiteten hadde sagt noe om slektskap mellom personer og at dette ble brukt for å knytte et åstedsfunn til en profil fra en forulykket person.

Da DNA-utvalget var i England spurte vi om man kan tenke seg at man i overskuelig fremtid kan ekstrahere mer kunnskap om individet på basis av en DNA-profil. De bekreftet det og regnet med at man i løpet av en 10 års periode kan si noe om etnisitet, kjønn, legemshøyde og hårfarge bare ved å ta utgangspunkt i DNA-profilen.

Torleiv Ole Rognum

Jeg har lyst til å ta fram dette med føllingkortene. Det tas i dag blodprøver fra alle nyfødte. Blodet suges opp og oppbevares på et trekkpapir. Disse inneholder det DNA som trengs for å undersøke genetisk disposisjon for en rekke sykdommer og det er et fantastisk verdifullt materiale. Materiale kan også i anonymisert form brukes av genetiske epidemiologer til å beregne genfrekvenser – det vil si hvor hyppig spesielle gener forekommer i befolkningen. Kortene kan også brukes ved katastrofer for å identifisere avdøde. I Sverige ble tilsvarende kort brukt i etterforskningen av Anna Lind-drapet. I Norge destrueres disse kortene hvert år.

I Sverige har de blitt oppbevart siden 1975 og i Danmark siden 1978. Dette er bakgrunnen for at såpass mange svensker er blitt identifisert ved hjelp av DNA-undersøkelser etter tsunami-katastrofen i Thailand. Svenskene slapp problemet med å skaffe DNA fra pårørende. Jeg har lyst til å spørre de tilstedeværende jurister om det er mulig, rent juridisk, å skape et regelverk som gjør at man kan forvalte en slik DNA-database med minst mulig risiko for at den kan bli misbrukt?

Bjørn Bergholtz

Jeg hører til den store majoriteten i befolkningen som med unntak av en og annen fartsovertredelse har unngått noen nærmere kontakt med rettsvesenet. Det har jeg heller ikke til hensikt å ha i fremtiden. La oss nå si at det kommer et forslag, eller et tilbud om å la seg registrere i et nasjonalt DNA-register. Jeg merket meg at Apenes er bekymret for at potensielle arbeidsgivere kan tvinge meg til å hente opplysninger fra registeret. Jeg merker meg videre at man er bekymret for at materialet kan brukes til å utvikle genetiske stridsmidler og at man muligens kan finne ut hvilket kjønn jeg har, hvilken hårfarge jeg har og hvilken etnisitet jeg tilhører. Jeg er foreløpig ikke overbevist om at jeg skal nekte å la meg ta prøve av. Jeg vil gjerne be Apenes utdype for meg hvorfor jeg ikke bør la meg registrere i et nasjonalt DNA-register.

Dag Bratlid

Jeg tror noe av problematikken skyldes at man snakker om så mange ting på én gang. Det de fleste lekfolk er opptatt av er sikker personidentifisering i forhold til kriminalitet. Hvis man fremholdt det som hovedhensikten, så ville jeg tro at mange av problemstillingene om hvor vanskelig og hvordan det skal gjøres vil falle bort. Selv om alle ting kan misbrukes er det klart at i dette regeltunge landet vi bor i, må det være mulig å lage regler som gjør at det kun er dette et slikt register skal brukes til.

Som barnelege har jeg flere ganger påpekt den unike situasjonen vi har i Norge ved at vi hvert år samler blodprøver fra alle nyfødte. På den måten er alle innsamlingskostnadene allerede dekket. Det er kun DNA-analysen som kommer i tillegg. Jeg synes det er merkelig at man ikke har tatt dette i bruk og overveiet å innføre dette som en begynnelse på et nasjonalt identifiseringsregister basert på DNA-teknologi.

Jeg har også et spørsmål og en kommentar til noe av det som Apenes nevnte, nemlig juristenes mulighet til en såkalt "second opinion" om hva dette DNA-resultatet viste. Jeg trodde at noe av poenget med en slik DNA-registrering var at den var uomtvistelig, slik at juristene kan bruke sin tid og energi på andre områder.

Georg Apenes

Det er klart overveiende sannsynlig at ett kvalifisert laboratorium vil komme til det samme resultat som et annet kvalifisert laboratorium med hensyn på resultat av en DNA-analyse. Adgangen til å innhente en "second opinion" har imidlertid etter min mening noe med rettssikkerhet å gjøre og jeg vil argumentere for det i utvalget.

Ola Dale

Forholdet knyttet til samtykke og bruk av DNA-registeret til annet formål, er for meg veldig vesentlig. Jeg har hørt av diskusjonen at det er enkelte fordeler ved å lagre DNA-prøven i tillegg til DNA-profilen. Å lagre DNA-prøver er mye mer etisk utfordrende enn bare å lagre DNA-profilen, og det må derfor ligge virkelig tungtveiende argumenter til grunn for å lagre DNA-materialet. Jeg vil derfor be panelet gjøre rede for disse.

Torleiv Ole Rognum

Utviklingen av en metode for DNA-analyser går raskt og hvis man ikke lagrer DNA-materialet, men bare DNA-profilen, så mister man muligheten til å ta i bruk ny teknologi på tidligere innsamlede prøver. Rent praktisk er det derfor en klar ulempe ikke å lagre selve DNA-materialet. Jeg ser imidlertid også at potensialet for misbruk er større om vi tillater lagring av DNA-materiale, men jeg ønsker likevel å tro at vi bor i et rettssamfunn der det må kunne gå an å lovregulere dette på en måte som hindrer misbruk.

Georg Apenes

Jeg har ingen bekymringer for å tilby alle innregistrering i et nasjonalt DNA-register hvis dette skjer informert og etter et uttrykkelig samtykke. Det kan man ikke etter dagens lovgivning og praksis. Det jeg forsøkte å målbære er en skepsis mot var en obligatorisk testing av hele befolkningen – uten et frivillig valg.

Generelt reiser bruk av materiale som en gang er innsamlet til ett formål og som brukes til et annet, utfordrende spørsmål. Dette selv om det kan argumenteres for at den endrede bruken kan gi oss ny kunnskap og nye metoder m.m.

Bente Mevåg

Ved bruk av DNA-registrering i kriminalsaker, så bør vi huske på at DNA utgjør det beste kriminaltekniske hjelpemidlet vi har per i dag. Det største antall saker er det som omtales som hverdagskriminalitet. Hvis man begrenser bruken av DNA kun til de som blir dømt for de alvorligste forbrytelsene vil flesteparten av oss ha en veldig liten, eller begrenset glede av et DNA-register. Erfaring og statistikk viser at de som

begår det som betegnes som hverdagskriminalitet, også er de som begår de alvorligste forbrytelsene. Registreres de på et lavere grunnlag enn det som skjer i dag, så finnes muligheter for å oppklare de alvorlige forbrytelsene mye raskere enn det som er tilfelle i dag.

En annen ting som har vært oppe til diskusjon er lagring av prøvene. Man må huske at DNA-teknologien er en ung teknologi og teknologien er under rask utvikling. Vi risikerer å sitte med et ineffektivt eller ubrukelig DNA-register dersom vi ikke kan lagre DNA-prøvene. Vi må også huske på at når vi snakker om lagring av prøver er vi svært nøye på at vi ikke bruker DNA-prøven til andre formål. Det er ikke fri flyt av DNA-prøver fra oss til andre miljøer. Et annet forhold er alle de biologiske prøvene som finnes på sykehusene, de får vi ikke tilgang til det. Så regulering av bruken av slike prøver må være mulig.

Teknologien gir muligheter, den gir oss mulighet til å fremskaffe en DNA-profil for eksempel på grunnlag av en tyggegummi, en sigarettneip eller et hårstrå. Man kan følge etter vedkommende og relativt enkelt sikre seg en DNA-prøve som gir grunnlag for en DNA-profil. På denne måten kan man altså fremskaffe DNA-profiler fra personer som man er interessert i – uten at det er regulert. Jeg synes dette er minst like betenkelig som det å lage en lov for selve DNA-registeret.

Lars Ødegård

Personvern hensyn er sentralt i flere av de innleggende som har kommet til nå. Det er ikke lenge siden vi gjennom ulike personvernlovgivninger fikk en relativt klar avklaring på et bredt politisk grunnlag om samtykkevilkårene (blant annet i biobankloven), som allerede få måneder etterpå, gjennom Nylenna-utvalget jo settes under stadig nye utfordringer. Jeg føler at det er så lett å se alle fordelene med et DNA-register, og fordelene øker nærmest proporsjonalt med hvor mange som omfattes av registeret, at jeg blir veldig opptatt av å finne motforestillingene. Fordi på dette området, som på så mange andre, er det slik at hensikten ikke nødvendigvis helliger ethvert middel. Det er derfor viktig å ta med de etiske utfordringer denne form for DNA-registre stiller oss overfor.

Dag Bratlid

DNA-register som et viktig kriminalpreventivt virkemiddel må være midt i blinken for politikerne. Hvis man ved å innføre et DNA-register, kombinert med grundig opplæring i videregående skoler om hva et DNA-register er og hvordan det kan brukes, vil få en del mennesker til å tenke seg ekstra godt om, så kan det gi en samfunnsnyttig gevinst. Vi har

ellers svært lite å stille opp med ved forebygging av kriminalitet.

Georg Apenes

Det er veldig vanskelig å motsi at et DNA-register kan ha en preventiv effekt på kriminelle. Jeg vil imidlertid minne om at det er svært få lovbrudd som er resultat av inngående refleksjon. I hovedsak er mye av det mest brutale helt spontane handlinger og da hjelper et DNA-register lite. Det som det kunne være interessant å få synspunkter på, er muligheten for retten til å fiksure antall år den respektive skal ha sin DNA-profil/prøve i registeret. Oppfører han seg ordentlig kan den slettes etter for eksempel 10 år.

Olav Høgetveit

Jeg tror noe av skepsisen man har til DNA-registrering er hva det vil bli brukt til i fremtiden. Når jeg opplever politikerdebatter blir man ikke mindre skeptisk. Jeg er redd for at man innen 5-10 år kan endre på regelen slik at man kommer i en situasjon der noe en ble forsikret om var forbudt da prøven ble gitt, likevel blir mulig.

Sissel Rogne

Jeg lurer på hvor sikker en DNA-profil egentlig er? Har det vært vist i noen sammenheng at man har tatt feil, og i så fall er det da sammenblandinger, forurensninger eller prøveombytting som er årsaken?

Kan en person som er mistenkt nekte å avgi en prøve og hvis personen nekter, hvem er det da som sørger for at det eventuelt tas en prøve for DNA-analyse?

Torleiv Ole Rognum

Hvis du er siktet i en alvorlig straffesak, kan retten etter Straffeprosesslovens § 157 gi kjennelse for at det skal gjøres DNA-undersøkelse av deg. Hvis du nekter, vil du bli hentet av politiet.

Bente Mevåg

Når det gjelder personprofilene så har eneggede tvillinger helt lik DNA-profil slik at det er umulig å skille mellom dem. Avgjørende for sikkerheten er rutineen rundt prøvetakingen. Hvis det tas en prøve av en person (personprøve) er det etablert rutiner som skal hindre at det skjer feil både hos oss som utfører analysene, og hos politiet som tar selve prøven. For

eksempel blir prøver av personer alltid analysert to ganger, dvs. to uavhengige analyser

Et annet spørsmål er DNA-prøver fra et åsted (sporprøver) og koblingen av disse til person og deretter vise at personen faktisk hadde noe med den kriminelle handlingen å gjøre.

Rettsmedisinsk institutt har en diskusjon med Riksadvokaten om det å kunne ta sporprøver (f.eks. hår, sigarett og et drikkeglass personen har brukt) og bruke disse som personprøver. Fra vårt ståsted kommer spørsmålet opp om hvor sikker identitet en slik prøve kan gi. Dersom underlaget man sikrer en slik prøve på ikke er rent, kan man få en blanding bestående av DNA fra ulike personer, og man vil få en uklar DNA-profil. Skjer det i laboratoriet kan vi forsøke å kontrollere for det, men når det skjer utenfor vår kontroll er det ikke lett å oppdage.

Georg Apenes

Jeg skulle gjerne kunne tiltre utsagnet om at man må kunne stole på at man lager systemer som gjør at det er mulig både i dag og i fremtiden å forebygge misbrukt. Etter selv å ha vært lovgiver i 12 år har jeg ingen illusjoner igjen. Jeg tror det er omstendighetene, som tilsier hvorvidt man vil oppheve gårsdagens forutsetninger og erstatte dem med nye. Slik har det alltid vært og slik vil det med all sannsynlighet fortsatt være.

For alle praktiske formål er en DNA-profil en indikasjon på sikker identitet. Jeg tilhører dem som mener at det må være i samfunnets felles interesser at man bidrar alt man kan til at rett regel brukes på rett person, og da er sikker identitet helt nødvendig. Til forvirring vil jeg imidlertid gi et eksempel fra England. De fikk "match" på en person som befant seg forholdsvis langt fra åstedet. Man tenkte "vel, vel, han har vel vært på reisefot". Det viste seg imidlertid at den man hadde kommet frem til, fysisk var ute av stand til å bevege seg så langt som til åstedet. Dette er et eksempel på at man i et tilfelle faktisk kan gjøre feil og at man finner en "match" som viser til feil person.

Lars Ødegård

Et annet skremselsscenario er hvis det går farsott i å sikre seg genetisk material fra en lang rekke personer og bringe med seg dette til åstedet når man begår en kriminell handling.

Politiets bruk av DNA-registre

Vigleik Antun

Leder av analyseavsnittet i Nye Kripos

Jeg er medlem av utvalget som ser på en eventuell utvidelse av politiets adgang til innta personer til dagens DNA-register. Jeg uttaler meg her i dag på vegne av Nye Kripos og på vegne av politiet.

Jeg har hatt gleden av å følge DNA-registeret siden dets etablering ved Nye Kripos tilbake til 1999/2000. Jeg skal nå prøve å gi et bilde av hvordan dette registeret er bygget opp og av reglene som bestemmer bruken av registeret.

Skjellig grunn til mistanke

Straffeprosesslovens § 157 regulerer politiets adgang til å ta en DNA-prøve av en person på etterforskningsstadiet. Det inngår her at det skal være *skjellig grunn til mistanke* – man skal kunne anta at det er mer enn 50 % sannsynlighet for at en person har begått en aktuell kriminell handling. Foreligger det *skjellig grunn til mistanke* så kan påtalemyndighetene fatte en beslutning som gir politiet adgang til å innhente DNA-prøve på dette stadiet av saken. Man får altså anledning til å bruke en DNA-prøve i utgangspunktet, i den konkrete sak.

Ikke skjellig grunn til mistanke

Hvis det ikke foreligger skjellig grunn til mistanke må det innhentes samtykke før DNA-prøver kan innsamles. Det mest klassiske er hvis man har et drap utført av en ukjent gjerningsmann og ønsker å gå ut og ta prøve av en større andel av befolkningen som har vært i det aktuelle området innenfor det aktuelle tidsrommet. Som eksempel kan nevnes saken fra Førde, hvor en jente ble funnet drept for et år siden. Der gikk man da ut og tok prøver av en rekke personer som hadde vært i Førde sentrum den aktuelle natten. Det er klart at det her ikke forelå noen skjellig grunn til mistanke mot alle disse. Politiet måtte da innhente samtykke for å kunne ta denne prøven.

Å innta en person i et DNA-register

Det neste skritt er å innta en person i DNA-registeret. Dette er hjemlet i straffeprosesslovens § 160a, og hovedregelen er at det skal foreligge en endelig avgjort dom. Man har imidlertid også mulighet, uten at det foreligger en rettskraftig dom, å innta en person i DNA-registeret. Dette vil være unntakstilfeller hvor vedkommende for eksempel er utilregnelig på grunn av alder eller sinnssykdom. For at slike personer skal kunne tas inn i DNA-registeret kreves en beslutning

fra Statsadvokaten. I dette er det sterke begrensninger mht. hvilke straffebrudd som skal være begått.

Regulering av DNA-registeret

Fra DNA-utvalget i 1993, ledet av Johan Hjort, foreligger det en rapport, vi senere fikk en

Odelstingsproposisjon, og på basis av dette fikk politiet hjemmel til å ha et DNA-register. Nærmere regler rundt registret finner man i påtaleinstruksens kap. 11a. Den ble gitt som en kongelig resolusjon i 1997. Videre har både Justisdepartementet og Riksadvokaten foretatt noen presiseringer i forhold til hvordan dette skal forstås. I tillegg benytter vi blant annet personopplysningsloven for å finne ut hvordan vi skal drive DNA-registeret. I arbeidet med å bygge opp retningslinjene rundt forvaltningen av DNA-registeret har Datatilsynet vært til hjelp. Tilsyn av DNA-registeret skal utføres av Datatilsynet.

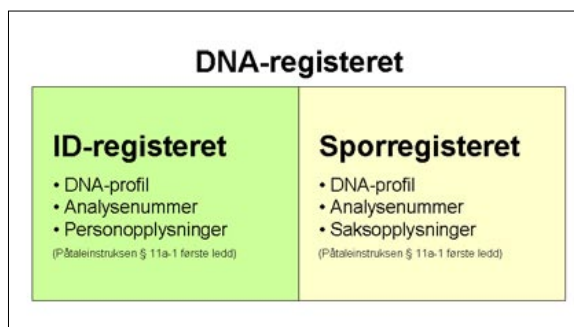

Sentrale bestemmelser/dokumenter

- **NOU 1993: 31 DNA-analyse i straffesaker** (06.12.93)
- **Ot.prp. nr. 55** (1994-95)
- **Straffeprosessloven § 160a** (22.12.98)
- **Påtaleinstruksens kapittel 11a** (05.09.97)
- **Justisdepartementets rundskriv G-91/97** (23.12.97)
- **Riksadvokatens rundskriv 2/1998** (20.12.98)
- **Riksadvokatens rundskriv 3/2001** (17.09.01)
- **Riksadvokatens brev** (24.09.02)

DNA-registeret er delt i identitetsregisteret (ID) og sporregisteret. I ID-registeret er det lagret DNA-profiler tilhørende personer med kjent identitet. I ID-registeret vil man finne selve DNA-profilen (en tallkombinasjon, men ikke det biologiske materialet) og et analysenummer (unikt nummer som kan kobles til personopplysninger). I sporregisteret vil man også på samme måte som i ID-registeret finne en DNA-profil, men denne gangen tilhører denne profilen en person med ukjent identitet. Vi har også et analysenummer på samme måte, og i tillegg så må

man ha noen saksopplysninger som gjør det mulig for politiet å si hvilken handling denne DNA-profilen stammer fra.

Skal inntas i DNA-registeret

For å inngå i DNA-registeret har man en bestemmelse som sier at dersom a, b eller c er overtrådt, så skal det tas DNA-prøve av vedkommende, og vedkommende skal inntas i DNA-registeret. Dette gjelder saker i straffelovens § 192 og 195, som angår voldtekt; § 197-199 som angår seksuelle overgrep mot barn; § 231 som angår grov legemsbeskadigelse; § 233 som angår drap og § 268 som angår grovt ran. Dette er absolutte bestemmelser, slik at enhver som blir dømt for denne type handlinger etter 22. desember 1995, da loven ble vedtatt, skal inntas i DNA-registeret. Den gruppen utgjør ca. 500 tilfeller hvert år – totalt ca. 5000 tilfeller fra loven ble vedtatt og frem til i dag.

Kan inntas i DNA-registeret

Videre så har man andre situasjoner der personer kan, avhengig av situasjonen, bli registrert i DNA-registeret. Eksempler er overtredelse, eller forsøk på overtredelse, av de øvrige bestemmelser i straffeloven som er regulert i kap. 14, 19, 22 og 25. I kapittel 14 finner man overtredelser av narkotikalovgivningen; i kapittel 19 om for eksempel voldtekt; i kapittel 22 om legemsbeskadigelse og i kapittel 25 om ran og trusler.

Riksadvokaten har bestemt at dersom en person dømmes for overtredelse av kapittel 14, 19, 22 eller 25 og ilegges en dom på to års ubetinget fengsel eller mer, skal somfelte som hovedregel inntas i DNA-registeret. Videre har han sagt at dersom vedkommende for andre gang domfelles for samme eller tilsvarende handling, er grensen satt til 6 måneders ubetinget fengsel. Det utgjør ca. 5000 tilfeller i året – totalt ca. 5000 tilfeller fra loven ble vedtatt og frem til i dag.

Videre er det åpnet en adgang for at personer som er domfelt før loven trådte i kraft på de vilkår at de må sone en dom, være under sikring, eventuelt løslatt på prøve også kan registreres i DNA-registeret.

Mistenkte kan ikke inntas i registret. Hvis man leser NOU'en fra utvalget i 1993 så ser man

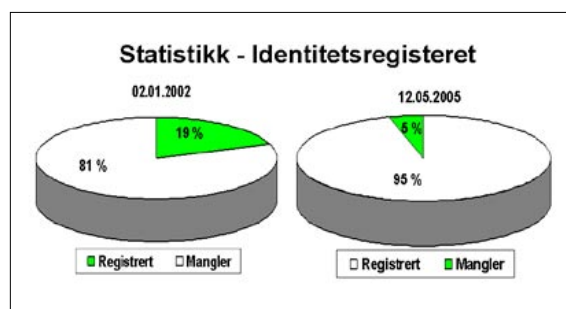
at utvalget valgte å vektlegge at hvis man inntok mistenkte i registret, så kunne man stå i fare for å glemme å slette disse hvis de på et senere tidspunkt skulle få endret sin status til ikke lengre å være mistenkte.

Så har man da den store gruppen som for eksempel får sin sak avgjort på annen måte, lavere dom enn 6 måneders ubetinget fengsel, bøter etc.; dette utgjør årlig til sammen ca. 50 000 tilfeller.

Identitetsregisteret
<p>Skal-bestemmelse <small>(Påtaleinstruksen § 11a-2 første ledd)</small></p> <ul style="list-style-type: none"> □ Overtredelse av eller forsøk på overtredelse av straffeloven §§ 192, 195, 197, 199, 231, 233, 268 jf. 267 <p>Kan-bestemmelse <small>(Påtaleinstruksen § 11a-2 andre ledd)</small></p> <ul style="list-style-type: none"> □ Overtredelse av eller forsøk på overtredelse av øvrige bestemmelser i straffelovens kapitler 14, 19, 22 og 25 □ Domfelt før loven trådte i kraft <small>(22.12.95)</small> <ul style="list-style-type: none"> - Soner dom, er under sikring eller er løslatt på prøve - Forvaring erstatter sikring <small>(Lov av 15.06.01 nr. 64, ikrafttredelse 01.01.02)</small> <p>Mistenkte kan <u>ikke</u> registreres i DNA-registeret</p>

Alle kan bli registrert om de vil

Et moment som ikke er så kjent er at det er åpnet en adgang for den enkelte til å be om å bli inntatt i DNA-registeret. Pr. i dag finnes det bare ett slikt tilfelle av anmodning, men dette skyldes nok mer manglende kunnskap om denne adgangen og ikke at man har motforestillinger mot dette.

Sporregisteret

Sporregisteret gjelder, som nevnt, bare DNA-profiler fra personer med ukjent identitet. Videre må prøven ha tilknytning til en uopplært sak. Det er imidlertid ingen begrensninger med hensyn til type sak, slik at her kommer hverdagskriminaliteten for fullt inn. Skulle man ha et innbrudd hjemme, så er det ikke til noe hinder for at man sikrer DNA og inntar denne sporprofilen i sporregisteret.

Sporregisteret
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sporregisteret inneholder <small>(Påtaleinstruksen § 11a-3 første ledd)</small> <ul style="list-style-type: none"> □ DNA-profiler fra personer med ukjent identitet som antas å ha tilknytning til en uopplært straffesak ▪ Ingen begrensninger mht. type sak/straffbart forhold <ul style="list-style-type: none"> □ Store muligheter

Hinderet er på motsatt side i forhold til ID-registret som bare inneholder en meget begrenset gruppe. Vi har anledning til å søke spor mot spor og til å søke identitetsprofiler mot spor. Fra 23. oktober 2002 fikk vi også mulighet til også å søke mistenkte mot spor. I tillegg har vi mulighet til å søke ukjente lik mot identitetsregisteret. Dette kunne man altså ha hatt nytte av, for eksempel opp mot tsunamien.

Innsyn og sletting

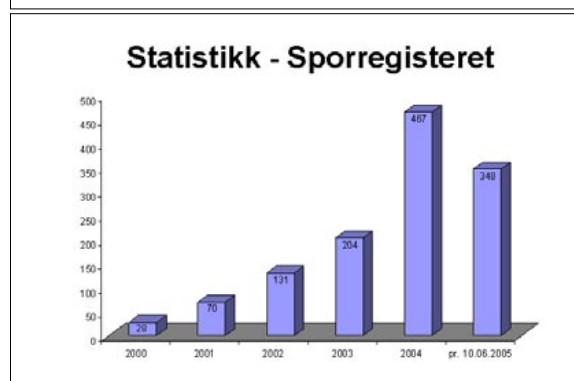
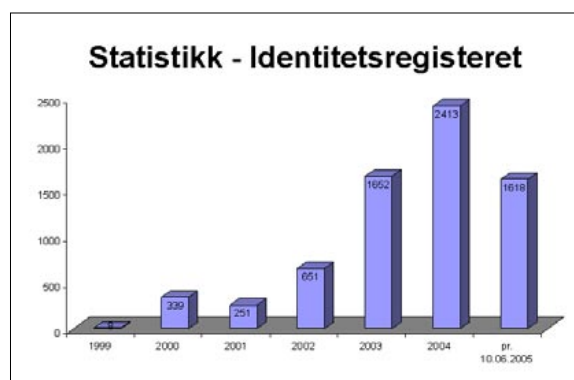
Den som inntas i registeret har innsyn i dette registeret.

Når det gjelder sletting, vil en persons identitet slettes fra identitetsregisteret dersom den sak som ga grunnlaget for registreringen, blir gjenopptatt og den ender med frifinnelse. Da bortfaller vilkårene, og vedkommende vil bli slettet. Det er også anledning pr. i dag til å ha en DNA-profil i registeret inntil to år etter at politiet kom til kunnskap om at vedkommende var avgått ved døden. Neste vilkår er hvis vedkommende får medhold i sin klage. Hvis det påklages til Riksadvokaten, og man får medhold i denne klagen må man selvfølgelig slettes fra registeret.

Hvis vilkårene for å være registrert i sporregisteret ikke lenger foreligger, skal man ut av sporregisteret. Dette gjelder når saken ikke lenger anses som uoppløst, for eksempel ved at DNA-profilen ikke lenger tilhører en person med ukjent identitet.

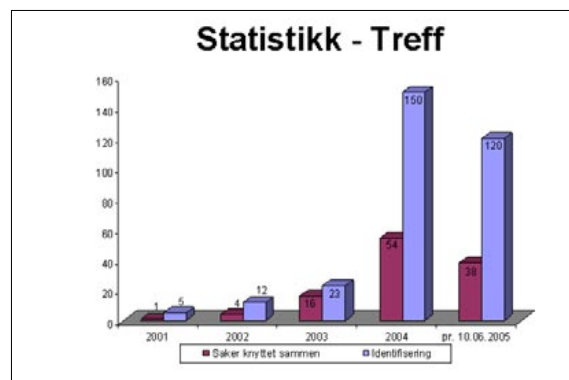
Gode rutiner

Nye Kripas har en rekke ulike systemer som vi er satt til å forvalte. Viktigste er det sentrale straffe- og

politiopplysningsregisteret (SSP), som jeg vil si er nærmest ryggraden i det norske politi. Institusjonen som sådan har lang erfaring i å forvalte ulike data-systemer i tråd med de retningslinjer som til enhver tid gjelder. På samme måte som vi er definert til å forvalte DNA-registeret.

Fra en tung start i 1999, med totalt 8 identitetsprofiler på plass har vi pr. 1. juni 6932 personer registrert. Den kraftige økningen vi har fått de siste årene er positivt sett fra et politifaglig ståsted. Vi får et register i tråd med det som var intensjonen da lovverket ble utarbeidet og i tillegg får politiet et effektivt verktøy når det gjelder å bekjempe kriminalitet. Et identitetsregister uten et sporregister er jo intet verdt. På samme måte som for identitetsregisteret, så hadde også sporregisteret en tung start. Vi har også her hatt en økning til det antall profiler som pr. i dag befinner seg i sporregisteret hos oss.

Hvis vi skal gå inn på koblingene og statistikkene på treff, så ser den også ganske lys ut. Vi fikk første treff i sporregisteret i 2001 og i løpet av 2004 har vi hatt hele 150 identifiseringer. Det bør imidlertid presiseres at dette innebærer at vi har knyttet 150 personer til DNA-profiler på et østet og ikke at vi har knyttet disse personene til den aktuelle kriminelle handlingen. Det vil den videre etterforskningen bringe på det rene, og i siste instans avgjøres av domstolen.

Suksess i England

Når det gjelder erfaringer fra England, som Apenes også var innom, så har de der et register med 3,2 millioner og ca. 142 000 spor. Til gjengjeld har de over 3000 identifiseringer pr. måned – da snakker vi om å ha suksess! I England er treffprosenten på over 50 %. Der har de gjennomført et prosjekt hvor de hadde gått ut og tatt DNA-prøver av alle de hadde lovlig adgang til å ta DNA-prøver av. Dette ga umiddelbart resultater ved at man fikk en nedgang i grove tyverier fra eneboliger, leiligheter osv. på hele 40 % og en reduksjon i biltyverier på 34 %. Dette kan ikke tilskrives DNA alene fordi de mest aktive blir pågrepet og fengslet, men man ser sammenhengen mellom at man kjører i gang et prosjekt på denne måten og de effektene man får. Det er klart at dette

er et prosjekt som gikk over ganske kort tid og det var ganske kostbart. Det å trekke konklusjoner om at man skal få de samme resultatene her hjemme er nok en utopi. Men, vi ser tydelig at det kan ha en positiv effekt.

Er registrering en straff?

En av de klassiske vurderingene vi står overfor, er hvorvidt det å måtte avgi prøve til et DNA-registeret er å anse som en straff. Vi vil nok finne ulike syn på det. Legger man dagens lovgivning til grunn så er svaret nei. Det er ganske klart definert hva som er å anse som straff i Norge, men for den enkelte så kan det nok oppleves som en straff.

Når det gjelder spørsmål om inngrep, om det å måtte avgi denne DNA-prøven, så var nok det et større inngrep den gangen man måtte avgi blodprøve. I dag foretas denne enkle prøvetakning på innsiden av munnen ved at man foretar et hudavskrap.

Hvilket stigma er det knyttet til å havne i et DNA-register? Det er også en vurdering vi må se på her. Det er klart at hvis DNA-registeret bare bestod av for eksempel pedofile, så vil det være knyttet et veldig stigma til å havne i et DNA-register. Hvis man inntok hele landets befolkning så ville mye av dette stigmaet være borte. For eksempel kan vi tenke oss at alle som var omhandlet i Folkeregisteret i Norge skulle inntas i et nasjonalt DNA-register, og da er det klart at stigmaet ved å stå der ville være borte.

Politiet ønsker et godt DNA-register

Politiet ønsker et godt DNA-register, og vi vet av erfaring at desto flere som inngår i registeret desto større nytte vil politiet ha av det. Politiet ønsker helt klart en utvidelse i forhold til det som er dagens lovgivning, og vi må gå inn i en nærmere debatt om hvor grensene skal gå i forhold til dette. DNA-registeret må også ha den funksjon at det må utelukke uskyldige. Det er et viktig moment som man ofte glemmer i denne type samfunnsdebatt. Politiet har ikke bare det for øyet at man skal ta noen, men også ønsket om å utelukke uskyldige. Hvis man kan utelukke en uskyldig, så er det svært viktig for å kunne redusere eventuell tid i varetekt til et minimum. Det vil være et forhold som også politiet må etterstrebe. Når det gjelder identifisering er det klart at nytteverdien er høyere når vi finner flere i et register.

Til slutt har man også det med forebyggende effekt: i hvilken grad vil et DNA-registeret ha en forebyggende effekt? Noen mener at det vil kunne ha en forebyggende effekt, mens noen mener at det ikke vil ha det. Mesteparten av de kriminelle handlingene begås ofte lite veloverveid, man tenker ikke på eventuelle konsekvenser når man utfører handling i affekt. En del handlinger ligger det derimot en del

planlegging bak, og desto høyere oppdagelsesrisiko det er knyttet til den handlingen man planlegger, desto mer vil man tenke seg om før man eventuelt går i gang med selve handlingen. I dette ligger det helt klart en forebyggende effekt, slik jeg ser det.

Jeg vil gi et kort eksempel i forhold til det å forebygge. I juni 2001 hadde vi en voldtekt av en 10 år gammel jente. Omfattende etterforskning ble igangsatt for å oppklare saken – det ble kostbart. Det ble innhentet blant annet 29 referanseprøver av ulike personer som man anså kunne være aktuelle i forhold til denne handlingen. Ingen av disse var så tungt inne i saken at man kunne si at det forelå skjellig grunn til mistanke, med det resultatet at politiet i en del tilfeller kanskje også ville bedt om varetekt for noen av disse. Tre måneder etterpå hadde man deretter en voldtekt av en 12 år gammel jente, og etter bare noen få dager ble det rettet mistanke mot en person. Det ble tatt en DNA-prøve av vedkommende (i medhold av § 157) på etterforskningsstadiet da det forelå skjellig grunn til mistanke. Dagen etter fikk vi på plass en beslutning fra Statsadvokaten basert på en voldtektsdom tilbake fra 5. januar 1999 og han kunne inntas i registeret. Politiet søkte denne profilen mot de sakene som var der, blant annet saken fra juni og man fikk et treff. Fem dager etterpå forelå det en rapport, og begge sakene var oppklart. Det gikk fem måneder, og vedkommende ble idømt 15 års forvaring der minste tid ble satt til 7 år. En relativt streng dom i forhold til denne type handling. Poenget her er at hvis politiet hadde hatt vedkommende på plass i registeret da denne voldtekten ble begått, så hadde man kunne fått en rask oppklaring. Politiet ville da kunne ha pågrepet vedkommende, fått satt han i varetekt, og med en dom ville han vært ute av stand til gjennomføre den andre voldtekten. Dette aspektet skal man ha i tankene når man snakker om forebyggende. Dette gir alvorlige konsekvenser og viser hvilke effekter et godt DNA-register kan ha.

Utvidet adgang til å innta personer i registeret

Sett fra et politifaglig ståsted så ønsker vi en utvidet adgang, i forhold til dagens lovgivning, til å innta personer i registeret. Hvor grensen skal gå, skal vi vil komme tilbake til etter at utvalget har gjort ferdig sitt arbeid. For en tid tilbake nedsatte Riksadvokatembete et utvalg som utarbeidet en rapport som så på etterforskning av drap med ukjent gjerningsmann. Konklusjonen var at 61 % av de som ble dømt for drap var tidligere domfelt. Det er klart at hvis du skal ha noen nytte av et DNA-register, så må terskelen legges noe lavere enn at man skal være dømt for en meget alvorlig handling. Hvis man for eksempel får utvidet adgangen til å innbefatte de som begår vanlig vinningskriminalitet, så vil man kunne øke

nytteverdien av et DNA-registeret dramatisk. Vi må huske på at det er nettopp i hverdagskriminaliteten man vil kunne ha størst nytte av DNA-registeret, i alle fall kvantitativt.

Oppbevaring av det biologiske materialet

Oppbevaring av biologisk materiale er en interessant diskusjon. Skal man gis anledning til å oppbevare dette? Analysemetodene har blitt endret tidligere, og det er grunn til å tro at det samme vil skje i fremtiden. Norge bruker i dag 11 markører. USA bruker 13, og er i ferd med å ta i bruk 16. Den teknologiske

utviklingen kan tale for at man må oppbevare det biologiske materialet.

Videre har samfunnet blitt mer internasjonalt, vi er blitt mer mobile og man må da tenke mer internasjonal utveksling av DNA-profiler, og man må eventuelt i fremtiden se for seg et register i en regi av Europol. Interpol har allerede etablert et register der de har anledning til å innta spor, ikke personer. Man må tenke tanken om et internasjonalt identitetsregister, og man må ha en debatt om hvor man ønsker grensen skal gå i forhold til registrering i et slikt register.

Politiets bruk av DNA-registre

Nils Johan Mikalsen

Lensmann i Sjøvegan, Salangen kommune

Jeg har jobbet i politiet en del år, vært lensmann siden 1987 og kom borti DNA i mitt politiarbeid i 1998. Jeg skal fortelle om en drapssak i Salangen kommune i 1998 som utviklet seg til å bli Norges største DNA-prosjekt.

Jeg har i grove trekk tenkt å ta dere med inn i etterforskningen slik den skjedde fra juli 1998. Hva gjorde vi? Hvorfor gjorde vi det? Hva ble resultatet?

Brann i et bolighus

Onsdag 15. juli 1998 kl. 05.23 oppstod en brann i et bolighus. Boligen lå sentralt plassert i Sjøvegan sentrum i et boligfelt. Brannvesen, politi og annet redningspersonell var på stedet i løpet av 10-12 minutter og brannen var slukket kl. 09.30 på formiddagen. Det var høysommer, det var lyst hele døgnet og det var godt vær. Vi hadde en tre ukers periode med 25-30° grader. Den umiddelbare rundspørringen gav oss veldig lite, både i forhold til brann, brannårsak og eventuelt annen kriminalitet rundt dette. Ingen hadde sett noe.

Brannen ble først oppdaget av forbipasserende, først som røyk og like etter som ild i stua og på soveromspartiet. På formiddagen ble en kvinne funnet i et av soverommene, hun lå på gulvet på ryggen og var kraftig forbrent. Hun var tildekket av en del nedfall forårsaket av brannen, gardiner og slike ting. Vi tok da utgangspunkt i at vi stod overfor en brann med dødelig utfall for huseier. Brannofferet var en 59 år gammel enke. Hun hadde to voksne barn, en sønn bosatt i Oslo og en datter bosatt på Svalbard. Sistnevnte var hjemme sammen med to mindreårige barn, men hadde mandag den 13. julil forlatt Sjøvegan og var i Harstadområdet på besøk. Etter ektefellens uventede død fire år tidligere hadde brannofferet vært deprimert, hun var engstelig og oppholdt seg hjemme, stort sett bak låste dører.

Obduksjonen viste at det var et drap

Det var ferie, vi hadde en dødsbrann og lite bemaning. Vi ba umiddelbart om bistand fra Kripas og fikk positivt svar med en gang. Allerede etter 1 time var to mann fra Kripas på vei, og samme ettermiddag var de til stede på åstedet. Brannofferet ble da tatt ut, uten at det ble konstatert noe spesielt. Det ble avtalt en obduksjon på patologisk avdeling i Tromsø på fredag. Brannofferet ble fraktet til Tromsø samme onsdag. I mellomtiden foregikk det en jobb på åstedet

med utgangspunkt i en dødsbrann. På fredag kl. 12 ble obduksjonen foretatt og i løpet av 10 minutter ble det konstatert at hun var blitt drept på bestialsk måte med et stikk. Det ble umiddelbart slått full drapsalarm og etterforskningen startet opp igjen

som et drap, og ikke som en dødsbrann.

Vi fikk i rimelig nær ettertid klarhet i hennes bevegelser mandag 13. juli, altså to dager før. Siste dokumenterte kontakt hadde hun med en nevø av seg kl. 21.24, og innholdet i den samtalen var at hun skulle klargjøre en båt for bruk til sønnen sin som var på vei oppover. Posten tirsdag var ikke hentet inn, dette var ikke vanlig for brannofferet å være. Videre hadde hun etter at datteren dro på mandag hengt ut sengetøy på terrassen og det hang fortsatt ute, noe som også var svært uvanlig. Det gav oss grunnlag for å tro at det som hadde hendt var skjedd i løpet av mandag, natt til tirsdag.

Mange personer i området

Midten av juni 1998 bar preg av tre spesielle begivenheter i området: det var sesongåpning på laksefiske, det var kulturuke og det var fellesferie. Vi hadde et betydelig innslag av besøkende i kommunene, noe som senere viste seg å utgjøre et ikke helt ubetydelig problem i etterforskningen. I forbindelse med obduksjonen i Tromsø ble det sikret biologisk materiale. Senere analyser viste at det fantes rester av sæd av en kvalitet som kun var egnet for en "begrenset DNA-profil". Typingen av DNA-profil tok tid, og var ikke klar før i slutten av august. Her brukte vi ekspertise ved Rettsmedisinsk institutt og i tillegg et laboratorium i Nederland.

Frem til dette tidspunktet ble det foretatt grundig tradisjonell, teknisk og taktisk etterforskning. Som følge av den etterforskningen, satt vi ved utgangen av august igjen med 34 personer som var rimelig interessante i forhold til etterforskningen. Det forelå ingen, eller få opplysninger som medførte skjellig grunn til mistanke mot noen av disse som gjerningsmenn.

Etterforskningen hadde på det tidspunktet ikke gitt noen holdepunkter for at offeret hadde noen mannlig venn eller kjæreste som kunne være opphavet til de funn vi hadde gjort. Profilen var basert på et mannlig DNA-kromoson, og gjennom utelukkelse av gjerningsmenn så kunne vi da konsentrere den videre taktiske etterforskningen mot et begrenset antall personer, i beste fall en. På denne bakgrunn ble det besluttet at vi skulle be de 34 personene som var i søkelyset om å avgi en blodprøve frivillig, for å sammenligne den med den begrensede profilen vi hadde fått. Dette samtykket alle de 34 i, og prøvene ble tatt første uken i september. Prøvene viste at 32 av de 34 kunne utelukkes. To personer kunne ikke utelukkes. I tillegg til de 34 hadde vi en ny liste med ytterligere 37 personer som også ble bedt om å avgi blodprøve, samtlige samtykket til det. Analysen av de siste prøvene fortalte oss at ytterligere tre ikke kunne utelukkes. Disse tre var i tillegg i slekt med hverandre. All taktisk etterforskning før og etter gav oss ikke skjellig grunn til mistanke mot noen av disse som gjerningsmann.

DNA-testing av alle menn

I slutten av september 1998 stod vi overfor et veivalg; alle personer som vi visste var interessante var sjekket ut av saken i form av blodprøver. Etterforskningen av de fem som ikke var utelukket ved hjelp av DNA hadde ikke gitt grunnlag for skjellig grunn til mistanke. Alternativer som ble diskutert var på den ene siden å gjennomgå det foreliggende materiale og be om blodprøver fra andre personer som vi mente var interessante, men den store ulempen ved en slik beslutning var at man da risikerte å sortere bort gjerningsmenn. På den andre siden kunne vi ta utgangspunkt i det eneste sikre i saken, nemlig at gjerningsmannen hadde vært på Sjøvegan i tidsrommet 13. - 15. juli og at gjerningsmannen var en mann. Det betydde at vi måtte be om referanseprøve fra samtlige menn som hadde vært i Sjøvegan i det aktuelle tidsrommet. Utfordringen lå i hvordan man gjennomfører dette, som frem til da var Norges største DNA-prosjekt, med hensyn til tidsperspektiv, økonomi og frivillighet.

På høsten 1998 hadde vi 900 menn i vårt materiale, men anslo at det var ca. 1200 aktuelle. I 2003 hadde vi nesten 2000 menn i denne gruppen. Etterforskningsledelsen bestående av Kripos, lokalleder og en jurist fra Senja politidistrikt, kom da frem til at det skulle iverksettes et prosjekt med innsamling av hårprøver fra samtlige menn i aldersgruppen 15 til 65 år. Når vi valgte denne aldersgruppen hadde det sin bakgrunn i en gjerningsmannsprofilering som begrenset målgruppen til innenfor denne aldersgruppen. Forslaget ble akseptert og i ettertid viste det seg at dette var viktig, ettersom nye undersøkelser

av det sikrede biologiske materiale medførte en DNA-profil som i større grad kunne utelukke gjerningsmenn. Denne prøven medførte da at de 5 som i første omgang ikke hadde vært utelukket, nå ble det. I tillegg til selve DNA-sporet i form av sæd som var funnet, så fant vi også under liket en del hår, som i stor grad ikke stammet fra offeret. Et av hårene var hennes, åtte av dem var av samme type, og ble etter hvert fastslått som sannsynlig at tilhørte en gjerningsmann. Hår uten hårsekk er ikke så lett å ta en full DNA-profil av, og det fikk vi heller ikke til i dette tilfellet. Vi fikk såkalt mitokondrielt DNA.

For å sikre best mulig gjennomførelse av prosjektet, ble utførelsen av arbeidet relatert til DNA-prøvene grundig forberedt, og vi brukte hele oktober til denne planen. Det var vesentlig for oss å sikre at vi fanget opp samtlige menn som hadde vært i Salangen i det aktuelle tidsrommet. En omfattende kartlegging var allerede gjort i etterforskningen, og den ble videreført. For å holde oversikt over materialet laget vi en persondatabase. Vi hadde dyktige datafolk fra Kripos som var ansvarlig for den tekniske løsningen av dette. I denne person databasen la vi inn alt grunnlagsmateriale som var samlet inn. Vi lagde rutiner for å kunne ta det i bruk i det videre arbeidet. Dette viste seg å bli særdeles arbeidsbesparende.

Publikum var positive

Et annet vesentlig moment var å sikre at publikum var positivt til prosjektet. Vi la derfor stor vekt på å gi informasjon til publikum generelt og til den målgruppa vi spesielt siktet på. Som tidligere nevnt forelå det ikke på dette tidspunktet etterforskningsmaterieell som gav grunnlag for å sikte noen. Vi var enkelt forklart fullt ut avhengig av kandidatenes samtykke til avgivelse av hårprøve – et negativt utgangspunkt kunne fort ha veltet prosjektet. Vi brukte aktivt lokalpressen og rikspresen til å orientere om det grunnlaget vi hadde og hva som var vårt ønske. I tillegg fikk hver av de kandidatene vi hadde plukket ut i den aktuelle målgruppen et personlig brev i posten hvor vedkommende ble forklart hva som var vår intensjon. Vi understreket da meget sterkt at ingen av kandidatene var å anse som mistenkte. Avgivelse av prøve var fullt ut å anse som frivillighet, en bistand for politiet for å kjøre en sikker og rask eliminasjonsmetode. Vi ønsket da å kjøre den motsatte veien av det som er normalt, ikke å inkludere, men å ekskludere. Vi brukte da ressurser på å forklare den enkelte prøve kandidat at han gjennom dette prosjektet ville kunne bidra til sakens oppklaring, altså en positiv påvirkning av den enkelte til å være med på oppdraget. Et tredje moment er at man må sikre en høy kvalitet på behandlingen av prøvene. Det er for å hindre oversmitting av biologisk materiale, eller forringe prøvene som skal analyseres.

For å få dette til så laget vi da egne skjemaer og egne poser påsatt en kandidatidentifisering. Vi laget egne veiledninger til sikring av hårprøvene, slik at alle som gjorde denne jobben visste hvordan disse prøvene skulle utføres. Veiledningen ble laget i samråd med laboratorieteknisk avdeling på Kripos og i samarbeid med Rettsmedisinsk institutt. Når vi gikk i gang med dette arbeidet hadde vi 2300 personer inntatt fra Folkeregisteret. Vi hadde registrert samtlige arbeidstakere i foretak i kommunen, 11 000 elektroniske spor, flere ringpermer med rundspørringsskjema, flere ringpermer med tips og flere esker med avhør og andre rapporter. Alt dette ble lagt inn i persondatabasen. Identifisering av eier og brukere av de 11 000 elektroniske sporene krevde betydelige ressurser, og det arbeidet gjennomførte vi i oktober og november måned. Under dette arbeidet dukket det stadig vekk opp nye navn og det gjorde det faktisk i tre år etter 1999.

Gode rutiner for prøvetaking

Den gang var det slik at de tjenestemenn som var avgitt til saken skulle forestå sikring av hårprøvene, fordi de hadde størst kompetanse til det. Samtlige som var i målgruppen i kommunen ble tatt hårprøve av og i de omkringliggende kommunene som hadde 10 kandidater eller flere, tok vi også selv prøvene. I kommunene der det var færre enn 10 kandidater anmodet vi om bistand fra lokalt politi og sørget for at de tjenestemenn som ble utplukket til dette arbeidet fikk den samme opplæringen, slik at det var sikret at prøvene var rette. Tre tjenestemenn fra Kripos administrerte klargjøring av materialet for sikring av hårprøvene og informasjonsbrev ble utarbeidet. Det foresto jeg selv, og det ble etablert mottak av de sikrede prøvene, kontroll av disse samt at vi utførte rundspørringer etter hvert. Alt dette ble lagt inn i den databasen.

For å sikre at prøvene ikke ble forringet ble de oppbevart i kjøleskap / fryseboks. Etter at vi startet dette prosjektet var antallet prøver så stort at det gikk nærmest fortløpende postgang med prøver ned til Rettsmedisinsk institutt. Av naturlige grunner tok det senere lenger tid, og prøvene ble ukentlig fremsendt til Rettsmedisinsk institutt ved at etterforskerne fra Kripos tok disse med seg når de skulle hjem på permisjon. For å sikre at det ikke skjedde feil ved innsending av skjema til Rettsmedisinsk institutt etablerte vi kontrollrutiner. Det innebar at to tjenestemenn kontrollerte at antall prøveskjema og antall nummer stemte overens med oversendingslistene som ble lagt med forsendelsen. Ingen av de prøvene vi tok viste seg å komme på avveie i forbindelse med innsending. Rettsmedisinsk institutt kunne føre resultatet på listen og returnere det tilbake til etterforskningsstaben hos oss. De valgte

av praktiske grunner å ikke gjøre her, men vi fikk resultatene tilbake på diskett og det gav tilsvarende type sikkerhet.

Når det gjelder tidsaspektet: Som tidligere nevnt anslo vi en base på 1200 kandidater, og det var det vi kommuniserte til Rettsmedisinsk institutt. De gav oss tilbakemelding om at de kunne klare å administrere disse prøvene innen utgangen av 1998, med forbehold om at ikke noe uforutsett kom i veien. Historien har vist at analysearbeid er betydelig mer arbeidskrevende enn det vi kan forestille oss. I tillegg kom Orderudsaken og forstyrret det analysearbeidet som vi hadde behov for å få utført. I juni 1999 hadde vi tatt 1774 prøver og 900 av dem var analysert. I ettertid er det tatt nesten 2000 prøver og alle er analysert. Da alle var analysert var samtlige, med unntak av 21, utelukket opp mot sædspor. Disse ble da sjekket opp mot det hårspor vi hadde, og de ble i tillegg grundig sjekket opp i forhold til taktisk etterforskning. Av de 21 er samtlige utelukket både på hårsåret og på taktisk etterforskning.

Av de knapt 2000 kandidatene vi har tatt prøve av så er det fire som har nektet. To fra nabokommunen, én fra Sverige og én fra Tyskland. De to i Sverige og Tyskland samtykket selv for at prøve kunne tas, men overordnet påtalemyndighet, Statsadvokaten nektet oss å gjennomføre prøvetakingen. Alle fire er nå i etterkant taktisk utelukket fra saken. Det hører med til historien at vi har et asylmottak som var rimelig aktivt den gang. Vi hadde til stadighet nye medlemmer fra Asia og Afrika, og også fra gamle sovjetstater. Et par av dem forsvant ganske snart uten at vi fikk tatt referanseprøver fra dem. Det er derfor slik at noen som var i området på drapstidspunktet ikke er blitt kontrollert.

Spørsmål og protester fra prøve kandidatene

Vi fikk spørsmål fra noen få kandidater knyttet til den enkelte prøve og om resultatet av prøvene. Samtidig som de spurte etter resultatet fikk de bekreftet at de var utelukket fra saken, men det lå i forutsetning for hårprøven at dersom den enkelte kandidat ikke ble kontaktet igjen så var han utelukket. Det har vært få forespørsler i etterkant i forhold til det antallet personer som avgav frivillig prøve.

Det ble også fra enkelte reist spørsmål om videre bruk av analyseresultatet. Samtykkeerklæringen som hver enkelt måtte skrive under på, fortalte tydelig at resultatene fra denne analysen, ikke under noen omstendighet vil bli brukt til andre formål. Materialet skulle også bli destruert når gjerningsmannen er tatt. Generelt vil jeg derfor si at publikum, tilnærmet uten unntak, var positiv til å bidra til etterforskningen. De få reserverte

tilbakemeldingene som vi har fått har vært knyttet til bruk av dataene til andre formål – for eksempel å klargjøre familierelasjoner og undersøke for genetiske sykdommer.

Jeg tror at publikums positivitet var begrunnet i at de oppfattet DNA-analysene som nødvendige for å oppklare drapssaken. Informasjonen som vi gav prøve kandidatene i forkant av prøvetakingen var

viktig for dette.

En digresjon er at flere menn over 65 år også ønsket å bli tatt prøve av.

Fra vårt ståsted hadde det jo vært en stor fordel om det allerede hadde foreligget et DNA-register som vi kunne brukt i etterforskningen.

Saken er nå henlagt, men blir gjenopptatt ved eventuelle nye tips eller spor.

Politiets bruk av DNA-registre

Christine Hamborgstrøm

Advokat i Advokathuset Feydt & Hamborgstrøm

DNA-registeret som en fiende

Jeg vil åpne med følgende spørsmål: Er DNA-registeret bare et hjelpemiddel, eller er det også en fiende? Lovverket med hensyn på registrering i DNA-registeret favner i dag meget vidt.

Ble du for eksempel i din ungdomstid dømt for den mildeste form for vold? Du ga din kompis en ørefik, eller spyttet på han. Da risikerer du å komme i registeret. Strafferammen for denne typen lovbrudd er nemlig fengsel i inntil seks måneder. "Kan-bestemmelsen," som Antun refererte til, fungerer i praksis mer som en "skal-bestemmelse". Har du røykt hasj i din ungdom og er domfelt for dette, risikerer du også å havne i registeret – selv om du har endret fullstendig livssituasjon i dag. Her blir du innhentet av gamle synder. Selv om lovbruddet skjedde lenge før registeret ble opprettet (opprettet i 1997 og operativt fra januar 1998). Bestemmer statsadvokaten at man skal inn i registeret, så må man det.

DNA kan lett plantes

Den 2. juli 2004 i fjor opprettet regjeringen et eget utvalg for å vurdere om man bør utvide adgangen til å foreta DNA-registrering. En slik utvidelse som flere har foreslått, er at adgangen til DNA-registrering bør bli den samme som adgangen til å ta fingeravtrykk. Det vil si at når det ansees som nødvendig å oppklare en straffesak, kan det tas en DNA-prøve og registrere denne. Videre er det foreslått at en siktelse, med andre ord en foreløpig anklage, er nok for DNA-registrering. Altså ikke som i dag der det kreves en endelig og rettskraftig dom.

Man kan akseptere at DNA brukes i bekjempelse av alvorlig kriminalitet, men skal det ikke gå en grense et sted? Hvor mye skal myndighetene vite om oss? Vil vi at hensynet til oppklaring må ha forrang for hensyn til personvern? Eller skal vi tillate at myndighetene og de mektige institusjonene vet alt om oss? Og er DNA-beviset et så viktig bevis at det begrunner at det nærmest ikke skal være noe personvern igjen?

Er DNA et sikkert bevis?

Mange hevder at DNA er et av de sikreste bevismidler man kan presentere i retten, og endog sammenliknes dette med fingeravtrykk. Jeg er ikke helt enig i dette. En DNA-profil kan for det første bli avsatt på en helt tilfeldig måte.

For å gå til det praktiske liv: man har for eksem-

pel vært på besøk i en leilighet som politiet senere kan knytte til åsted for planlegging av et drap. Da har man virkelig et problem, og jeg skulle ønske dere visste hvor mange som har sittet i varetekt på bakgrunn av den type opplysninger. Videre så er det

også viktig å huske på at hårstrå, spytt, sigarett-sneiper, sæd og blod kan plantes. Et fingeravtrykk derimot kan ikke plantes på samme måte. Jeg vet at kriminelle tenker på denne måten for å rette mistanken og søkelyst mot andre enn seg selv.

Et tenkt eksempel: På grunn av hasjrøyking er du registrert. Du har sittet på i bilen til en bekjent, og denne bilen er brukt i forbindelse med et drap. Fordi du har sittet i denne bilen, blir din DNA-profil funnet der. Dette kan resultere i at du må sitte lenge i varetekt, også selv om du måtte ha alibi – vitner kan jo huske feil... Du kan også risikere å bli dømt for forholdet uskyldig – hvis man da ikke kan bevise at man har befunnet seg på en helt annen plass i den aktuelle perioden.

Hvor mye ønsker vi at staten og mektige institusjoner skal vite om oss?

Jo flere registrerte opplysninger man har om et menneske, desto større er faren for misbruk av opplysningene. Har vi i dag eksempler på misbruk av slike opplysninger? Ja, utvilsomt. Vi vet at taushetsbelagt informasjon samt sensitive helseopplysninger, som har vært gjenglemt eller dumpet på søppelfyllinger, har vært misbrukt. Vi vet at flere presseorganer har tilgang til politiets straffesaksjournaler og straffeutskrifter. Dette er informasjon som er taushetsbelagt. Videre vet vi at straffeutskrifter har vært brukt i sivile saker og at arbeidsgiver har hatt tilgang på denne type opplysninger i oppsigelsessaker.

Dette blir særlig sensitivt når vi snakker om DNA-prøver hvor man også får opplysninger om genetiske sykdommer og andre helseopplysninger av svært personlig art – både om en selv og de nærmeste, for eksempel søsken. Har man store dataregistre

må man regne med at opplysningene ikke bare blir brukt, men også misbrukt. Dette har vi dessverre sett i praksis ved lekkasjer fra for eksempel politiets dataregister.

Har man vært anmeldt blir man registrert i politiets straffesaksregister – uansett utfallet, selv om anmeldelsen kan være grunnløs og saken henlagt. Kan man virkelig bygge rettssaken på at politiet opptrer i tråd med loven? Selv det mest troverdige politikorps, New Scotland Yard, har beriket seg på å opptre ulovlig. Det har vært flere tilfeller, særlig i forbindelse med irske terrorister, der personer blant annet ble dømt til livsvarig fengsel fordi politiet hadde plantet og manipulert bevis. Flere år senere ble disse personene frifunnet. Vi må ikke være så naive å tro at dette ikke også kan skje her.

Vi vet fra det praktiske liv at vitner som ikke har villet avgi DNA-prøver frivillig, av politiet ikke bare har blitt mistenkeliggjort, men enkelte også blitt truet med å få endret status fra å være et sivilt vitne til å bli siktet. Videre er det helt på det rene at man har eksempler på at dersom man ikke ville avgi DNA-prøve frivillig, har man blitt truet til å få endret siktelsen til mer alvorlige forhold slik at strafferammen skulle overstige 6 måneder.

Så jeg synes det er store betenkeligheter med å utvide DNA-registeret. Men uansett; dette må man sørge for å ha en fullgod kvalitetskontroll med, med hensyn til hvordan DNA er innhentet på stedet. Vi vet et tilfelle der politiet under et avhør lurte et vitne ved å servere kaffe, for så å sende kaffekoppen til Rettsmedisinsk institutt for DNA-analyse. Her satte Rettsmedisinsk institutt ned foten, selv etter påtrykk fra Riksadvokaten, på grunn av at prøven ikke var innhentet på lovlig måte. Dette var prisverdig. Selv om rettsmedisinernes ansvar er å analysere og kontrollere, har de også et medansvar for at denne typen bevis, som kan være avgjørende i en straffesak, er innhentet innenfor lovens rammer.

En utvidelse av registreringen vil utvilsomt føre oss enda nærmere et overvåkningssamfunn, og snart er det ikke noe personvern igjen. Politi og mektige institusjoner kan overvåke oss via telefonregistreringer og avlytting, kortbruk og passering gjennom for eksempel bomstasjoner. Snart også via romavlytting – når og hvis forslaget om utviding av registeret går gjennom.

Snart er det vel bare én ting vi kan beholde for oss selv – tankene våre. I hvert fall foreløpig.

Debatt II

Advokat Kate Rodin M.N.A. stiller spørsmål i debatten

(Redigert utdrag)

Kate Rodin

Spørsmål knyttet til DNA er meget kompliserte. Jeg kaller DNA et biologisk fingeravtrykk, eller også et "taust vitne". Det betyr at selv om det er en DNA-match, så er ikke det alene nok for å felle en person. De fire strafferettsvilkårene må i tillegg alltid være oppfylt; i) tiltalte må ha begått en handling som dekkes av gjerningsbeskrivelsen i en straffebestemmelse (f.eks. et drap); ii) det må ikke foreligge straffefrihetsgrunner som nødverge eller nødrett for vedkommende som står tiltalt; iii) det må bevises subjektiv skyld, dvs. at tiltalte har handlet med forsett, overlegg eller uaktsomhet; og iv) at vedkommende var tilregnelig i gjerningsøyeblikket. Enhver tvil faller tiltalte til gode.

Jeg har lyst å rette et blikk mot hvilken betydning DNA har når det brukes av påtalemyndighetene som bevisførsel i saker. I strafferettslæren sier man at et blodspor er et indirekte bevis. Like viktig som et vitnes troverdighet, er DNA-sporets troverdighet slik at et ytterligere spørsmål er hvordan påtalemyndighetene kvalitetssikrer de DNA-sporene som tas. Hvis politiet får et sånt bevis, hvordan går dere videre i etterforskningen? Kan det være at DNA-beviset oppfattes som så sterkt i seg selv, at man kan bli sløvere i å undersøke alle alternative og supplerende bevis som må legges fram for en domstol, for å kunne avsi en dom?

Vigleik Antun

Når det gjelder spørsmålet om man blir sløvere med annen etterforskning ved sikring av DNA, så tar vi tidvis opp dette spørsmålet internt både når det gjelder det å inkludere og det å ekskludere personer fra en sak. Vi er meget bevisste i forhold til at et DNA-bevis ikke sier noe annet enn at en persons DNA er funnet på et åsted. Spørsmål om uskyld/skyld må avgjøres med andre metoder. Det er imidlertid klart at vi påvirkes, men vi har etablert rutiner og systemer som skal hindre at vi går i den fella og vektlegger DNA-sporet for mye.

Nils Johan Mikalsen

Kvalitetssikring av alt vi gjør er utrolig viktig. Vår primæroppgave er at vi skal søke, samle og sikre spor, og bevise gjerningsmannens skyld så vel som uskyld. Det er drivkraften i enhver politimanns arbeid.

Selv om det kommer en person løpende fra et åsted, og det blir funnet DNA fra vedkommende

på åstedet, er det ikke dermed sagt at personen er gjerningsmannen. En grundig taktisk etterforskning i tillegg til teknisk etterforskning (de tekniske spor) er viktig for å avgjøre hvorvidt en person er skyldig eller ikke. Det er jo domstolen som i siste instans skal veie og avgjøre skyldspørsmålet.

Kate Rodin

Vi diskuterer i dag et utvidet DNA-register, og det er kommet inn mange kommentarer angående blant annet hensyn til personvern, slettingsproblematikk, hvor omfattende et DNA-register skal være og hva om informasjonen kommer i gale hender.

Christine Hamborgstrøm

Jeg ønsker å presisere at et DNA-registeret ikke bare er et hjelpemiddel, det kan også være en fiende. Den verden som framstilles fra politiet når det gjelder etterforskning, finner vi kanskje i en idealistisk verden. Det heter seg i straffeprosessloven § 226 at politiet skal foreta en objektiv etterforskning. Men, den objektive etterforskningen er i praksis ikke alltid til stede. Av og til tror jeg at en politimanns ivrighet i tjenesten kan få en til å ikke etterforske saken objektivt nok.

Kate Rodin

Vi har av Terje Mikalsen sett god bruk av DNA-metoden i konkrete saker. Er det da nødvendig med et utvidet register? Kan man ikke begrense seg til å benytte DNA i bevisførsel i etterforskningen av de konkrete sakene?

Vigleik Antun

Sett fra politiets ståsted er det et ønske om å utvide dagens registreringsadgang. Hvis vi ser på de tilfellene som skal inn i DNA-registrerte i dag så utgjør disse ca. 5000 tilfeller per år. Dette er bare de mest alvorlige tilfellene.

Vi har gjennomført en undersøkelse der vi så på drap med ukjent gjerningsmann og andelen drap de siste ti årene. I undersøkelsen fant vi bare ett tilfelle der en drapsdømt person tidligere hadde begått tilsvarende handling. Så hvis vi skal effektivt nyttiggjøre oss av et register, må man legge terskelen på et lavere nivå når man skal starte registreringen, enn å legge den så høyt som i dag. I de tilfellene hvor personene kan bli tatt inn i DNA-registeret så utgjør også disse ca. 5000 personer.

Riksadvokaten nedsatte et utvalg for noen år tilbake som så på drap med ukjent gjerningsmann mellom 1950 og 2002. Det viste seg at 61 % av de drapspøtmte tidligere var domfelt for annen og mindre alvorlig kriminalitet. Det er viktig å bemerke at av de som begikk mindre alvorlig kriminalitet, var det selvfølgelig bare en svært liten andel som ble drapsmenn. Hvis DNA-registeret skal kunne brukes mot disse må inngangsbilletten ligge på et lavere nivå og omfatte de som begår klassiske hverdagskriminalitet. Hverdagskriminalitet er ofte inngangsporten til å begå mer alvorlige handlinger.

Spørsmålet er om hvorvidt man kan klare å gjennomføre etterforskning bare ved å innhente DNA-prøver i den aktuelle sak. Det er klart man kan gjennomføre det, men det er både kostnadskrevenne og tidskrevenne. Hvis man etablerer et register, derimot, kan man søke i dette registeret og raskt få et resultat. Slik kan man oppnå politiets formål; å få en raskt og adekvat reaksjon mot de som eventuelt har begått denne handlingen.

Christine Hamborgstrøm

Jeg synes man bør ta hensyn til personvernet og veie det opp mot hensynet til oppklaring av kriminalitet. Har du en sønn eller datter som for eksempel begår tyveri i ungdomstiden, skal han da inn i registeret? Ja, i følge Antun. Det synes jeg er å gå altfor langt.

Kate Rodin

Jeg hørte Apenes si i dag at alvorlige voldshandlinger og drap er affekthandlinger, og de fleste skjer mellom nære pårørende. Mitt spørsmål blir da: hvilken verdi har da DNA-spor i slike saker? Jeg ser bort fra sedelighetsforbrytelser.

Vigleik Antun

I omkring 75 % av tilfellene der det begås drap er det en relasjon mellom offer og gjerningsmann. I disse sakene vil DNA ha en lavere nytteverdi.

Nils Johan Mikalsen

Det er vanskelig å trekke en generell konklusjon om verdien av DNA i forskjellige type saker, og at man for enkelte sakstyper dermed ikke trenger et DNA-register. Vi ønsker å ha et register for å kunne fange opp, avdekke og iredteføre en større bredde av kriminalitet. Det må jo være i alle sin interesse og få redusert kriminaliteten i kongeriket. Klarer vi å ta en del av for eksempel vinningskriminaliteten med at vi får en hurtig match med DNA, så vet vi at vi kan få betydelige samfunnsøkonomiske besparelser.

Kate Rodin

Grunnen til at jeg stiller spørsmål på det punktet er fordi: Når man skal vurdere en så omfattende

endring som et landsdekkende DNA-register – med både gode og dårlige konsekvenser – er det åpenbart at nytteverdien er veldig viktig å få kartlagt.

Vigleik Antun

Selv om man i dag lager gode og grundige regler for bruk av et DNA-register kan, man ikke gardere seg mot at et annet regime vil endre på dagens lovverk.

Sissel Rogne

Mikalsen, hadde det ikke vært greit å ha DNA-registrering av asylsøkere når de kommer til Norge?

Nils Johan Mikalsen

I mitt hode hadde det vært greit om alle borgere i Norge registreres.

Kate Rodin

Er det en oppfatning du hadde også før Salangensaken, eller er det noe du har opplevd med alt slitet med å finne en løsning på den saken?

Nils Johan Mikalsen

Det er en oppfatning jeg har hatt hele veien siden jeg ble kjent med DNA i forbindelse med Salangensaken. Skal vi ha et DNA-register må det være effektivt, det vil si at flest mulig er i registeret. Jeg ser jo selvsagt at det er muligheter for at registeret kan misbrukes, men i mitt hode er det snakk om å ha et register for å finne gjerningspersonen fort, og det burde være i samfunnets interesse også.

Olav Høgetveit

Det ble tidligere i dag spurt om antall DNA-markører. Norge bruker i dag 11 markører, mens enkelte andre land bruker flere. Hvor mange skal til for å fastslå sikker identitet?

Vigleik Antun

Når det gjelder prøvetakingen så er det ikke tillatt å oppbevare denne etter at analysen er foretatt.

Når det da gjelder dette med å utvide i fra 11 til 13 eller 16 markører, kan jeg si litt om bakgrunnen for dette. Det vil være slik at i en del saker der man må sikre spor på et åsted, så er man ikke i stand til å gjøre en såkalt fullverdig DNA-profil – man klarer bare å analysere noen av de 11 markørene. Jo flere markører som benyttes, jo større er muligheten for at en – også med en ufullstendig DNA-profil – vil kunne få en sikker identifisering.

Bente Mevåg

Sannsynligheten for å finne to ubeslektede med samme DNA-profil basert på de 11 markørene vi i dag bruker er én til én milliard. England, som har

det største DNA-registeret, har bestemt at de har nok informasjon ved bruk av 11 markører. USA har, av kvalitetssikkerhetshensyn, valgt en litt annen strategi og bruker dermed 13 markører. Det er utviklet muligheter for å bruke 16 markører. De færreste er, i forhold til å identifisere et spor mot en person, behovet for å bruke 16 markører.

Christine Hamborgstrøm

I for eksempel en voldtektssak stiller man dårlig med et forsvar hvis ikke klienten erkjenner, eller anfører at samleie var frivillig. Men ellers, er min erfaring, at retten legger stor vekt på DNA- prøver.

Kate Rodin

Hvordan benytter politiet dette DNA-beviset i sin prosedyre og bevisførsel for retten? Er det noe som er gjennomgående praksis på tingrettsnivå? Hvor viktig er det i bevisrekken?

Vigleik Antun

Jeg kan ikke uttale meg om hvordan dette anvendes på landsbasis, men jeg håper at påtalemyndighetene vektlegger dette likt på landsbasis og har en nøktern vurdering av betydningen av DNA-spor.

Kjell Nielsen

Jeg ble nysgjerrig på det Antun fortalte om hverdagskriminalitet og innhenting av DNA-spor. Om det er et innbrudd i et hjem og politiet skal finne ut noe om innbruddstyven, må ikke politiet da også kartlegge fingeravtrykk og DNA fra familien/ofrene? Vil ikke politiet i summen av straffesaker etter hvert sitte igjen med en stor mengde DNA og fingeravtrykk fra uidentifiserte innbruddstyver og en stor mengde DNA og fingeravtrykk fra identifiserte huseiere med famielie? Hvordan oppbevares og brukes registreringene av huseierne og familiene?

Vigleik Antun

Når det gjelder innhenting av spor på åstedet vet vi ikke på innsamlingstidspunktet hvem de tilhører. De fleste sporene vi finner på et åsted tilhører normalt ofrene/de uskyldige. Disse skal utelukkes før dette sporet kommer til DNA-sporregisteret. Dette løser vi ved først å ta referanseprøver av familiemedlemmer og andre med lovlig tilgang til boligen. Men det kan være tilfeller der man for eksempel ikke får tatt prøver av alle familiemedlemmene, og da vet man ikke sikkert om de tilhører noen av dem når de kommer til DNA-registreringen. Det står i lovverket at man bare kan registrere spor som antas å ha tilknytning til en uoppklart straffesak. DNA-profiler fra personer med kjent identitet skal ikke inn i sporregisteret selv om saken er uoppklart.

Bente Mevåg

Vi glemmer litt hva som er politiets arbeid. Etterforskningen går jo ut på å finne de spor som er relevant for den kriminelle handlingen. Hvilke spor kan knyttes til de som bor i huset der det er innbrudd, og hvilke kan knyttes til den kriminelle handlingen? Klarer man å finne de sporene og definere det sporet som karakteriserer gjerningen, kan man med trygghet legge det inn i registeret.

Kate Rodin

Sporregisteret inneholder jo også DNA-spor fra mange personer som bare har vært på åstedet, men som aldri har deltatt i gjerningen. Personen kan endog ha vært på åstedet lenge før den straffbare handlingen ble begått. Hva med alle de uskyldige som er lagt inn i sporregisteret?

Vigleik Antun

Ja, uskyldige kan være i registeret, men da vil de stå med ukjent identitet. Da blir spørsmålet: Hvor stor risiko løper en person som ellers lever et lovlydig liv?

Kate Rodin

Hvis vi får et landsdekkende DNA-register vil man da ikke plutselig få identiteten til alle de uskyldige som har fått sine spor inn i sporregisteret fordi de ble funnet på et åsted for en uoppklart straffesak? Med en slik match vil man ufrivillig komme i politiets søkelys. Da får vi et sakspolitisk, og ikke minst kriminalpolitisk spørsmål.

Vigleik Antun

Det du nå påpeker er viktig i denne debatten. Hvis vi får dette scenariet, så måtte politiet sette i gang en etterforskning om du var innblandet i denne saken – hvis vi skulle velge en lovgivning som gikk så langt.

Christine Hamborgstrøm

Kanskje til og med bli satt i varetekt?

Kate Rodin

Er denne siden av saken analysert av utvalget? Jeg ser at DNA har en stor og viktig betydning i veldig mange straffesammenhenger, og ikke minst for å korte ned etterforskningstiden og la folk få lov til å gå videre i livet – og ikke minst å frifinne de uskyldige. Men jeg ser også betenkelighetene med at vi alle skal inn i et register og gjennom en etterforskning, fordi vi tilfeldigvis besøkte noen i en leilighet hvor det flere år etterpå ble utført en ulovlig handling.

Vigleik Antun

Vi har diskutert dette i lovutvalget, men konklusjonen vår vil vi vente med.

Bente Mevåg

Jeg tror kanskje at man blander kortene når man blander dette inn i diskusjonene om et DNA-registeret. Når politiet jobber med et åsted, sikrer de en del spor. Om sporene ligger eller ikke ligger i DNA-sporregisteret har ingen betydning i forhold til at prøven faktisk blir sikret. Du risikerer å bli knyttet til spor i en etterforskning uansett. Men det er viktig å forhindre at for eksempel offeret og dets pårørende havner i registeret.

Ved å ta referanseprøver av "de med naturlig tilgang til åstedet" kan man sørge for at de personene blir sjekket ut i forhold til et spor, på lik linje med andre som allerede befinner seg i DNA-registeret. Man må ha tillit til at grunnarbeidet og etterforskningsarbeidet som politiet gjør, avdekker om et spor har relevans for saken eller ikke. På et åsted kan du finne hår fra for eksempel 300 ulike personer, og det er klart at ikke alle disse er kriminelle.

Guro Slettemark

Jeg har et par spørsmål til Antun: Når utvalget snakker om en utvidelse av DNA-registeret, så har vi fremdeles det premisset liggende at det dreier seg om domfelte. Er det riktig?

Per i dag er det innsynsrett i registeret for den registrerte. Har dere opplevd press på bruk av informasjonen, enten fra den registrerte eller andre aktører i samfunnet som viser interesse for å bruke de registrerte opplysningene? Hvis vi legger til grunn domfellelse, og senker terskelen for registrering, kunne man da tenke seg en differensiering i forhold til når man sletter opplysninger i dette DNA-registeret? På en slik måte får man også muligens oppfylt det samfunnshensynet som heter mulighet for sosial rehabilitering – og at man får gjort opp sitt mellomværende med samfunnet én gang for alle. Spesielt er dette hensynet viktig for førstegangskriminelle der kriminalitet ikke gjentar seg de neste årene.

Vigleik Antun

Først til spørsmålet om domfellelse som et vilkår: Vi har en pågående diskusjon om dette i utvalget, så vi vil ikke si mer om dette akkurat nå. Men vi kan jo tenke oss et annet vilkår enn ved domfellelse; vi kunne tenke oss det at man kunne valgt å legge seg på et nivå fortsatt knyttet til reaksjon som vilkår, men på bøtenivå (forelegg). Vi kunne også tenke oss utvidet adgangen til de som blir gitt forenklede forelegg. Skal for eksempel fartsovertredelse være grunn til å havne i DNA-registeret? Dette og flere spørsmål har vi diskutert.

Til ditt andre spørsmål: Nei, vi har ikke opplevd noen interesse for registeret fra disse parter – kun fra en eller to personer som selv er i registeret. Når det gjelder det siste spørsmålet om sletting, og hvor

lenge man skal stå i registeret, har vi hatt en diskusjon rundt dette – uten at jeg vil røpe hva utfallet har havnet på.

Ingrid Grytøyr

Det hender jo at politiet blir frustrerte over at etterforskningen stopper opp på grunn av manglende bevis. Det ble nevnt at man ikke fikk tak på DNA fra enkelte utenlandske personer i Salangen-saken. I hvilken grad er det problematisk at utlendinger ikke utleverer DNA for analyse?

Jeg er meget skeptisk til en kraftig utvidelse av DNA-registeret. Vi legger i dag igjen vårt personnummer overalt (jobb, skole, helse, bank osv.) og jeg tror at dette vil bli knyttet sammen med DNA-analyser. For eksempel kan en tenke seg at DNA-profilen blir lagt inn i passet eller til og med som en mikrochip under huden som kan bli avlest automatisk på avstand. Det blir nok mange positive måter å bruke dette på, men trolig minst like mange negative.

Nils Johan Mikalsen

At det kan være vanskelig å få utlevert DNA-prøver fra utenlandske statsborgere er korrekt – det er påtalemyndighetene i det enkelte land som bestemmer dette. Det var faktisk over 40 utlendinger i tilknytning til Salangen-saken, og vi fikk DNA fra alle, med unntak av to.

De færreste av oss har noe å frykte med å være i et DNA-register. Det som er poenget med et DNA-register er situasjoner der vi har en straffbar handling med gjenlagte spor fra gjerningsmannen. I de fleste tilfeller er det gjerningsmannens spor vi finner. Det sparer politiet og samfunnet for store ressurser. Men jeg skjønner jo at mange har en oppfatning av at dette her er så mye, mye mer. Mange innbiller seg at dette er livsfarlige greier, men det er altså ikke det.

Kate Rodin

Jeg har lyst å sende et budskap til utvalget. Når mennesker er involvert vil det alltid kunne skje feil – også med et slikt DNA-register. Vi står nå overfor et veiskille med hensyn på hvor langt vi skal gå i utvidelsen av et DNA-register, som i dag tilsynelatende fungerer bra. Vi har også en DNA-bruksmulighet i enkeltsaker som fungerer bra. Alle aksepterer den teknologiske utviklingen som gir oss muligheter, både av hensyn til de uskyldige, men også for å få rettferdigheten frem. Så er spørsmålet; hvor langt skal vi som demokratiet og rettsstat gå, på bakgrunn av ansvaret for våre borgere? Jeg vil ikke ha et amerikansk samfunn der noen kan se hvilke bøker jeg låner, for at de skal kunne finne ut om jeg har skumle tanker. Jeg vet heller ikke hva et

DNA-register i fremtiden kan bringe – med hensyn til eventuelt skiftende politiske forhold og krisetilfeller. I “worst case”-scenarier blir et slikt register en trussel mot oss alle. Den gode hensikten er vår verste fiende. Det vi har i dag fungerer bra – synes jeg. Hvilken nytte har vi av et utvidet register når vi tenker på at det bare er en promille av befolkningen som begår ulovlige gjerninger? Spørsmålet mitt er da: Vil vi dette? Nå har utvalget fått en kjempeoppgave med å vurdere dette. Dere har våre liv i deres hender på både godt og vondt. Er det nødvendig at Norge går foran hele EU-systemet? Burde vi ikke først fått et register for hele EU?

Vigleik Antun

Du sier at Norge ligger foran, men Norge ligger faktisk langt bak. Eksempelvis har England, Danmark og Tyskland kommet mye lenger enn oss. Angående et internasjonalt register, ser jeg for meg at på sikt vil også de andre landene begynne å sysle med å etablere et register på tvers av landene. Vi har ikke begynt med denne prosessen, og vil ligger bak flere land. Du sier at verktøyet vi har i dag fungerer godt. Da kan vi spørre oss: Skal vi slå oss til ro med dette, eller kan vi gjøre det enda bedre og enda mer effektivt? Angående drapssaker i Norge er det heldigvis lite av dette. Ser vi på England ser vi at antallet saker løst av DNA er prosentvis lav, men det skyldes det store volumet av saker. Datatilsynet spurte i sted etter diskusjonen om differensiering og sletting i registeret. Hvor lenge skal en person heftes med en evnetuell registrering i DNA-registeret? Hvis en 17-åring stjeler en bil, skal han da stå i registeret 70 år senere? Slike spørsmål blir nå diskutert i utvalget, men jeg tror at politiet og påtalemyndighetene klarer å forvalte registeret på en korrekt og effektiv måte.

Kate Rodin

Når skal en person ha gjort opp med samfunnet og få lov å gå videre? Det er en kriminalpolitisk debatt, men vi vet at det er veldig viktig å rehabilitere unge lovbrytere. Hvis man som 16-åring gjør en dumhet uten å egentlig tilhøre et kriminelt miljø, kan dette være psykisk skadelig om han havner i DNA-registeret og får stempelen som kriminell. Hvis vi skal behandle alle kriminelle helt likt, tror jeg vi er på gal vei. For å også ha en forebyggende effekt på unge kriminelle, bør vi ha et DNA-register med et slettingssystem som belønner de som er kommet på rett kjøl.

Nils Johan Mikalsen

Vi bør presisere at registrering i et DNA-register ikke må oppfattes som straff. En som ønsker å legge

bak seg et tidligere kriminelt liv, blir ikke belastet i det hele tatt – såfremt han ikke gjør en kriminell handling igjen. Dette er ikke et strafferegister. Den dagen han for eksempel vil søke en jobb eller ta førerkort vil et strafferegister være belastende for vedkommende. Men et DNA-register eller et fingeravtrykksregister? Nei.

Vigleik Antun

En måte å fjerne følelsen av straff ved å bli registrert i et DNA-register, er å utvide adgangen til hvem som skal kunne inntas i registeret. Spørsmålet jeg føler debatten bør dreie i retning av er: Hvordan håndtere dette internasjonalt? Her i landet har vi ganske gode garantier for at en domfelt person faktisk er skyldig. Hvordan skal vi håndtere borgere som kommer til Norge, i forhold til å registrere de i DNA-registeret? Hvilken garanti har man hvis man skal utlevere norske DNA-profiler til samarbeidende land? Hvordan skal man håndtere dette? Hvilken garanti har man for at disse blir forvaltet og behandlet på en korrekt måte i tråd med de formål man hadde da DNA-profilen ble sikret?

Christine Hamborgstrøm

Mikalsen sa at han mente at det ikke er en belastning å være i registeret – det er jeg helt uenig i. Grunnen til at man er i DNA-registeret er jo nettopp fordi man har gjort noe straffbart. Jeg mener at dette er stigmatiserende på samme måte som en straffeutskrift. Man vet hvor lemfeldig politiet er i behandlingen av strafferegisteret, og det skremmer meg at det skal kunne komme ut opplysninger fra DNA-registeret.

Sissel Rogne

Da vil jeg avslutningsvis få lov til å takke dere alle for at dere har bidratt til denne debatten. Vi har i dag ikke bare fått belyst fakta, men også fått en rekke nye innfallsvinkler til dette komplekse temaet. Vi har sett på nytteaspektet, mulighet for misbruk, og fått en bredere og litt annerledes belysning av stigmatiseringsbegrepet. Vi har også hørt nye sider ved hvordan dette kan brukes, og eventuelt kan gi problemer, når det gjelder det kriminalforebyggende arbeidet.

Vi sier tusen takk til alle dere som har bidratt. Vi ser med stor glede og spenning fram til hva utvalget vil komme med av konklusjoner, og ønsker at vi kan fortsette å diskutere sammen, om dette viktige instrumentet som et DNA-register kan bli. Tusen takk for oppmøtet, og vel hjem alle sammen.

Møteprogram

09.45 - 10.00 Registrering

10.00 - 10.15 Velkommen og innledning

- Lars Ødegård, leder i Bioteknologinemnda

10.15 - 11.15 DNA-register: til ulike formål?

- Torleiv Ole Rognum, Professor i rettsmedisin, Universitetet i Oslo

- Georg Apenes, Direktør i Datatilsynet

11.15 - 12.00 Debatt

- Professor i offentlig rett, UiO, Aslak Syse stiller spørsmål i debatten

12.00 - 12.45 Lunsj

12.45 - 14.30 Politiets bruk av DNA-registre

- Vagleik Antun, Leder av analyseavsnittet i Nye Kripos

- Nils Johan Mikalsen, Lensmann i Sjøvegan, Salangen kommune

- Advokat Christine Hamborgstrøm, Advokathuset Feydt & Hamborgstrøm

14.30 - 15.15 Debatt

- Advokat Kate Rodin M.N.A. stiller spørsmål i debatten

15.20 - 15.30 Avslutning

- Lars Ødegård, leder i Bioteknologinemnda

Møteleder: Lars Ødegård

Deltakerliste

[Listen er en sammenstilling av forhånds- og etterpåmeldte.]

Andresen, Rune; Nye Kripos
Aune, Laila
Berg, Terje
Bergholtz, Bjørn O.; Sosial- og helsedirektoratet TSH
Bergseth, Steinar; FUGE - Forskningsrådet
Bergstein, Bjørn Andreas Støver
Bjørkan, Marit
Bjørnslett, Merete
Boger, Veronica
Borchgrevink, Hans M; Norges forskningsråd
Borge, Gunn Elisabeth
Borge, Ole Johan; Bioteknologinemnda
Bratlid, Dag; NTNU
Brusevold, Berit
Bygrave, Lee
Bårdsen, Ken; DiaGenic ASA
Dahl, Hilde; Radiumhospitalet
Dale, Ola; MTS, DMF, NTNU
Dalen, Vibeke; Sosial- og helsedirektoratet
Danemyr, Marit; Radiumhospitalet
Davarpanah, Gholam
Ditlefsen, Anne; Norges forskningsråd
Dobloug, Jan H.; Gjensidige
Dokset, Line Rodahl
Dupuy, Berit Myhre
Eidet, Heide
Ekern, Lise; Forskningsetiske komiteer
Ellefsen, Torunn; Forskningsetiske komiteer
Elster, Jakob
Fjærtøft, Berit
Foss, Grethe; Bioteknologinemnda
Frengen, Carly E.
Frydenberg, Heidi; Nye Kripos
Frølich, Wenche; Universitetet i Stavanger
Fuglestveit, Ragnhild
Fæster, Guro
Gjems, Haakon; Patentstyret
Globina, Yanina
Grimsby, Lars Kåre
Grindem, Marit
Grytøyr, Ingrid
Guildal, Bente
Gulbrandsen, Hanne P.; Datatilsynet
Hagen, Anders; Dagbladet
Hagen, Nina; DiaGenic ASA
Hasan, Homa; Nasjonalt folkehelseinstituttet, EPAM
Haslekås, Trude; Mellombølgen 70
Hauge, Øyvind
Helgesen, Lisbeth
Hjelm Gabrielsen, Janne; Sosial- og helsedirektoratet
Høgetveit, Olav
Høie, Johan
Jensen, Marianne; DiaGenic ASA
Jerstad, Inger; Amatheia
Knutsen, Jon Halvor
Knævelsrud, Helene
Kraemer, Monica von
Kaasen, Inga; GRETTE
Linnestad, Casper; Bioteknologinemnda
Liu, Yue
Lorentsen, Hanne Kirsten
Lossius, Ingelinn Gleditsch
Lund, Carsten
Markhus, Hilde; Stortinget
Melhus, Eva; AstraZeneca
Melsom, Patricia Ann
Mevåg, Bente
Murad, Hani
Møller, Bjørn; Kreftregisteret
Najafy, Niky
Nemchenko, Hanna
Nielsen, Kjell S.
Nilsen, Bjarne; Cryo-Save
Nilsen, Trude Koksvik
Noodt, Barbra; Sosial- og helsedirektoratet
Nordmoen, Vigdis; Tislegård ungdoms skole
Nyhus, Fronth
Nymoen, Johan Henrik Gjertsen; Bioteknologinemnda
Olteda, Audgunn; Høgskolen i Oslo
Pedersen, Odd-Arne
Presterud, Kato
Puri, Kiran; Sinsen skole
Rasch, Wenche; Clavis Pharma
Risberg, Bente; Radiumhospitalet
Robstad, Bjørn Willy; Stortinget
Rogne, Sissel; Bioteknologinemnda
Rømuld, Ragnhild Lier
Rømuld, Borgrun Lier; Askim videregående skole
Salari, Shima
Selnes, Kjartan; Human-Etisk Forbund
Skagen, Camilla
Skjæraasen, Julie
Skogen, Mali Hole
Skyggebjerg, Anna; Det etiske råd, Danmark
Skår, Gry; Høgskolen i Oslo
Sletholt, Kjersti; Norges forskningsråd
Slettemark, Guro; Datatilsynet
Sontum, Erik

Spilde, Ingrid; Forskning.no
Starrfelt, Jostein
Stenersen, Margurethe
Storsve, Ask Eirik; SVs Stortingsgruppe
Strømmen, Cristian; Den Britiske Ambassade
Torsnes, Steffen; c/o FHI
Ulleland, Marius
Vik, Nina; Bioteknologinemnda

Wegling, Monica
Weibye, Tor; Pressesenteret, Stortinget
Yttri Dahl, Johanne; ISS NTNU
Zeindini, Sean; Statens arbeidsmiljøinstitutt
Zhenchuk, Anna
Østbøl, Roger; Helse- og omsorgsdepartemenet
Aanderaa, Stein
Aarrestad, Unn

Tidligere møter arrangert av Bioteknologinemnda

2005

- Navlestrengsblod – Status, fremtidsmuligheter og privatfinansiert lagring. 17. mars, Oslo

2004

- Small molecules – crucial questions. 17. september, Oslo
- Genressurser og rettigheter. 2. september, Tromsø
- Et barn i ditt bilde. 16. juni, Bergen
- Sameksistens. 29. april, Oslo
- Fosterdiagnostikk. 29. januar, Trondheim

2003

- Biobanker. 18. desember, Trondheim
- Fosterdiagnostikk og verdier. 31. oktober, Oslo
- Bioterrorisme og biologiske våpen. 10. juni, Oslo
- Regulering av DNA-vaksiner og genterapi på dyr. 24. april, Oslo
- Biopatenter og EU's patentdirektiv. Åpent møte 10. februar, Oslo
- Benefit or harm? Power and politics behind GM food. Åpent møte 5. februar, Oslo
- Assessing the risk from transgenic plants – The next step forward. Åpent møte 3.-4. februar, Høvik

2002

- Gentester i arbeidslivet. Åpent møte 9. september, Oslo
- Debattmøte om bioteknologiloven, 4. juni, Oslo
- Risiko og GMO. Åpent møte 13. mars, Oslo

2001

- Lekfolkskonferanse om stamceller, 23.-26. november, Oslo
- DNA i rettssalen. Åpent møte 24. september, Oslo
- Forsikring og DNA-tester. Åpent møte 18. april, Oslo

2000

- Oppfølgingskonferansen om genmodifisert mat. Åpent møte 15.-16. november, Oslo
- Biopatenter. Åpent møte 29. september, Oslo
- Kloning og humane stamceller. Åpent møte 15. juni, Oslo
- Post HUGO-æraen. Åpent møte 14. juni, Oslo

1999

- Genteknologi i et Nord-Sør-perspektiv. Åpent møte 13. oktober, Oslo
- Har vi alle rett til å få barn? Åpen høring 7. april, Bergen

1998

- Xenotransplantasjon – transplantasjon fra dyr til mennesker – vil vi ha det? Åpent møte 30. september, Oslo
- Fra kjøkkenbenk til fabrikk. Genteknologi og industri. Åpent møte 18. mars, Oslo

1997

- Genteknologi i et 10 – årsperspektiv. Hvor var vi? Hvor er vi? Hvor går vi? Åpent møte 27. august, Oslo
- Genteknologi og havbruk. Åpent møte 23. april, Tromsø

1996 - 1992

- Genmodifisert mat: konsekvenser for produsent og forbruker. Åpent møte 30. august, Lillehammer (1996)
- Gentesting – når og hvorfor. Åpent møte 21. mars, Oslo (1996)
- Vil genteknologien fremme et bærekraftig landbruk og havbruk. Åpent møte 15. september, Oslo (1995)
- Bruk av fostervev. Åpent møte 8. mars, Oslo (1994)
- Genteknologi og mat. Åpent møte 19. oktober, Oslo (1994)
- Genteknologi og dyr. Åpent møte 10. mars, Oslo (1994)
- Patent på liv. Åpent møte 3. november, Oslo (1993)
- Prøverørsmetoden – assistert befruktning. Åpent møte 17. mars, Oslo (1993)
- Genmodifiserte planter. Åpent møte 29. oktober, Oslo (1992)

Adresse: Boks 522 Sentrum, 0105 OSLO • Tlf: 24 15 60 20 • Faks: 24 15 60 29 • e-post: bion@bion.no • www.bion.no

BIOTEKNOLOGINEMNDA